

Batı’da Sosyal Çevre ve Din, Danimarka’da Müslüman Türk Toplumu

Ahmet ONAY*

Özet: Bu makalede, Danimarka’da yaşayan Türk toplumu dikkate alınarak, Batı’da sosyal çevre ve dindarlık konusu araştırılmaktadır. Bu amaçla, kitap, makale, gazete ve diğer elektronik kaynaklarda Türk toplumu ve genel olarak da Müslümanlar ile ilgili konuya ilişkin veriler toplanmış ve analiz edilmiştir. Güçlü aile bağları ile doğup büyüdükları ülkeden getirdikleri geleneklere karşı birey merkezli Batı hayat tarzı ve yabancılara karşı uygulanan sıkı düzenlemelerin, Danimarka’da yaşayan Türk toplumu için kendine has bir sosyal çevre oluşturduğu görülmektedir. Söz konusu sosyal çevre üç dönem halinde ele alınmıştır. Birinci ve ikinci dönemden veya kuşaktan sonra, üçüncü kuşak (özellikle kızlar) arasında yüksek öğretime büyük önem verildiği görülmektedir. Bu dönemde politika, eğitim, iş hayatı, tıp hukuk, mühendislik ve medya gibi alanlarda üçüncü kuşağın yer aldığı gözlenmektedir. Bu kuşak Danimarka kültürüyle yetişmekte ve birinci dilleri de Danca’dır. Onlar Danimarka sistemi içinde Danimarka’nın dilini, kavramlarını, kurumlarını vs. kullanmaktadır. Bu dönemde Türk toplumunun dini organizasyonlarındaki gelişme iki temel alanda görülmektedir. Bunlardan birincisi daha büyük binalar olarak onları cami ve yanında sosyal faaliyet alanı olarak kullanmaktır. Diğeri ise özel okullara açmak suretiyle zorunlu müfredat yanında İslam’ı ve Türkçeyi öğretmektir.

Anahtar kelimeler: Sosyal çevre, Müslüman Türkler, cami, imam, özel okul

* Prof. Dr., Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi. **E-mail:** aonay@mehmetakif.edu.tr

Giriş

Tüm canlı organizmaların doğup yaşadıkları, hayat boyunca her türlü ilişkilerini sürdürdükleri ve cansız varlıklarla da paylaştıkları, öncelikle algılanan ve etkileşimde bulunulan dış ortam genellikle doğal çevre olarak tanımlanır. Bunun yanında insanın sosyal, kültürel, ekonomik, fiziki ve biyolojik açılarından etkileşim ve iletişim içinde bulunduğu farklı çevreler de vardır. Konumuz olan sosyal çevre ise, kurum ve bireylerin birlikte yaşadığı, içindeki unsurlarla beraber bir bütün oluşturduğu ve daha çok davranış ve ilişkilere dayalı geliştirilen bir ortamı belirtir (Güneş, 2012).

Doğumla dünyaya gözlerini açan insanın ilk sosyal çevresi bebek-anne ilişkisiyle başlar. İnsanın akrabaları ve arkadaşları ile çeşitlenerek genişleyen sosyal çevresi, oyun, okul, iş ve eğlence gibi sosyal gruplara ve topluma dahil olmak suretiyle ilişki ağı giderek gelişir ve güçlenir (Wilson, 1982). Gerek sosyal çevresi gerekse sosyal çevresiyle olan ilişkileri insanın yaşam biçimini, iç dünyasını, kişiliğini ve kimliğini etkiler; hatta, şekillendirir.

Doğup büyüdüğü memlekette alışık oldukları bir çevreden çıkarak, gerekli oryantasyon ve adaptasyon eğitimleri olmaksızın bir anda hiç bilmedikleri bir ülkede, alışık olmadıkları bir coğrafya ve iklim kuşağında, yabancı oldukları bir dil ve kültür ortamında, kendilerini genellikle vasıfsız bir iş gücü olarak bulan Türk işçilerinin bu yeni çevreye alışmaları ve orada ilişki ağları kurup geliştirmeleri hiç de kolay olmamıştır (Altıntaş, 2008). Bu durum, o insanların hayatında pek çok eksikliği, aksaklığı ve uzun yıllar hesaba katılmayan başka-larım sorunlarını da beraberinde getirmiştir.

Danimarka'ya çalışmak için ilk defa 1960'larda tek başlarına giden ve genellikle birkaç yıl çalıştıktan sonra aile ve çocuklarını yanlarına almaya başlayan Türk işçilerinin ilk sosyal çevresi, iş yeri, bakkal/market, postane, banka, hastane, otobüs ve tren/metro istasyonları ile iş saatleri haricinde bir araya geldikleri arkadaş ve hemşerileriyle sınırlıydı. Sosyal ilişkileri de genellikle anılan çevre ve o çevre şartlarının elverdiği imkanlar ölçüsünde dar ve kapalıydı.

Danimarka'da Türklerin tüm bu farklılıklar içinde kendi farklılıklarının ve kimliklerinin ifade şekillerinden biri de dindarlıktır (Günay, 2003). Zaman içinde bu insanların hayatında ve kimliklerinde dinin ne ölçüde yer aldığı hatta dindarlıklarının nasıl etkilenip şekillendiği hususu önemli bir konudur. Zira bu insanların önce yakın temas içinde oldukları kurum ve bireylerle başlayan daha çok davranış ve ilişkilere dayalı olarak inşa etmeye çalıştıkları Danimarka'daki

bu yeni ortamda ifadesini bulan dindarlıklarının kendine has özellikler taşıması ve bazı farklılıklarının olması tabiidir.

Bu çalışmanın amacı, genellikle işçi ailelerinden oluşan Danimarka'daki Müslüman Türk toplumunun zaman içinde sayılarının artması ve buna paralel olarak sosyal çevre ve ilişki ağlarının genişlemesi sonucu ortaya çıkan kendilerine özgü dini hayatları ve bu dini hayatın şekillenişinde sosyal çevreyle olan etkileşim parametrelerini araştırmaktır. Bunun için öce Danimarka hakkında genel bazı bilgiler verilerek ülkede dinin ve din eğitiminin yasal statüsü üzerinde durulacaktır. Sonra, Danimarka'nın geleneksel dini hayatını ve dini organizasyon yapısını şekillendirip yönlendiren Hristiyanlık merkezli yerel dini yapı ile Müslüman ve Yahudilere ait ortak bazı yapılanmalardan/ (organizasyon) söz edilecek, ayrıca son yıllarda Batı Avrupa ülkelerinde giderek görünürlüğü artan yabancı düşmanlığı ve islamafobi adı altında Müslümanlara karşı ayrımcı yaklaşımlar konusunda Danimarka'daki durum ele alınacaktır. Daha sonra, ülkede yaşayan Müslüman Türk toplumun dikkat çeken dini organizasyon yapıları ve toplumsal görünürlükleri ele alınacaktır. Konunun genel bir değerlendirmesi ile geleceğe yönelik bazı değerlendirmeler ise sonuç bölümünde yer alacaktır.

Yöntem

Bu çalışma, iki temel kaynağa dayalı olarak gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki ni konuyla ilgili yazılı kaynaklar oluşturmaktadır. Bunlar arasında, kitap ve makaleler yanında özellikle kurumsal bilgilerin bulunduğu web siteleri yer almaktadır. Ayrıca ayrımcılık ve İslam düşmanlığı konularında müşahhas hadiselerin hikaye edildiği internet basını bu konuda kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca, henüz yayınlanmamış olmakla beraber Danimarka Türk Diyanet Vakfı tarafından yapılan din hizmetleri araştırmasına ilişkin raporda yer alan ve kurumsal özellik arz etmeyen genel hususlara ilişkin bilgilerden de yararlanılmıştır.

Çalışmanın diğer bir veri kaynağını ise, araştırmacı tarafından alanda yapılan gözlem ve görüşmeler oluşturmaktadır. 2010 ila 2014 yılları arasında Danimarka Türk Diyanet Vakfı Başkanı olarak saha bulunan araştırmacının konuyla ilgili yoğun gözlem ve görüşmelerinden elde ettiği bilgiler ile bu süre zarfında edindiği tecrübe, konunun ortaya konulmasında ve yorumlanmasında göz ardı edilmemesi gereken bir veri kaynağı olarak değerlendirilmiştir. Yine de bu gibi gözlem ve görüşmelerle elde edilen veriler mümkün oldukça, yazılı kaynaklara dayandırılarak verilmeye gayret edilmiştir.

Danimarka’da Türk Toplumu

Danimarka yaklaşık 5.6 milyon nüfuslu bir ülkedir. Ülke nüfusunun yaklaşık %10’unu yabancılar oluşturmaktadır. Ülkede yaşayan Türk nüfusu 60 bin civarındadır. Danimarka halkının yaklaşık %82’si Protestan Evanjelik-Lutheran (Devlet Kilisesi), %5’i Müslüman ve %13’ü diğer dinlere mensuptur. Danimarka, Bölge İdareleri tarafından yönetilen 5 bölgeye ayrılmıştır. Danimarka’da 98 belediye bulunmaktadır (statbank.dk, eri: 8.6.2017; denmark.dk, eri: 8.6.2017; Danimarka kültür, eri: 8.6.2017).

Danimarka’da doğan Türk çocuklarının büyük bir kısmı zorunlu eğitimden sonra öğrenimlerine devam etmemektedir. 2010’lu yıllarda, özellikle kızlar arasında liseye devam edenlerin sayısında dikkate değer bir artış dikkat çekmektedir. Ancak, teknik yüksekokullara ve üniversiteye devam edenlerin, oransal olarak Danimarkalıları ve Danimarka’da yaşayan yabancıları (*immigrants*) kıyasla daha az olduğu görülmektedir (dst.dk, eri: 8.6.2017; ÇSGB-DİYİHGM Y.Raporlar, eri: 8.8.2017).

Danimarka ulusal ve yerel medya organlarının Müslümanlara yaklaşımı iki şekildedir. Ulusal medyada zaman zaman asparagas ve sansasyonel haber, yazı ve çizimlerle Müslümanlar genellikle olumsuz bir imajla yansıtılmaktadır (b.dk. 9.6.2017). Buna karşılık, ilişkilerde tanışıklığın ve yerelliğin etkili olduğu küçük şehirlerdeki mahalli basının Müslümanlara karşı daha sorumlu ve dikkatli davrandığı görülmektedir.

Danimarka’da Dinin ve Din Eğitiminin Hukuki Durumu

Danimarka Anayasasında, “Evanjelik – Lüteran Kilisesi” veya “Danimarka Halk Kilisesi” Devletin resmi kilisesi olarak tanımlanır ve Danimarka Kralı ile Kraliçesinin bu kiliseye mensup olması gerekli görülür. Dolayısıyla, Danimarka’da din denilince akla gelen Danimarka Halk Kilisesi olduğu gibi din ile ilgili yapılan düzenlemelerin hemen tamamı bu Kilise ve mensupları esas alınarak yapılmaktadır. Ülkede din işlerini yürütmek üzere ve Halk Kilisesinin de bağlı olduğu bir Kilise Bakanlığı bulunmaktadır. Danimarka Halk Kilisesi dışındaki kiliselere ve dinlere Danimarka Anayasasında yer verilmemesi sebebiyle, bu gibi konularda karşılaşılan sorunların çözümünde Kilise Bakanlığı tarafından hazırlanan mevzuat hükümleri esas alınır (Grundlov, 1977, s. 4-6; 67).

Danimarka’da yaşayan herkesin inanma, inandığı şekilde yaşama ve inancını resmi olarak temsil edecek dini bir cemaat/dernek/society kurma hakkı-

nın bulunduğu Anayasa maddesiyle düzenlenmiş olmakla birlikte bu hakkın nasıl kullanılacağı hususu Kilise Bakanlığının yaptığı düzenlemelere bağlıdır (DTDV, 2010). Daha doğrusu Halk Kilisesi dışında kalan din ve inanç grupları Anayasanın verdiği bu hakkı Kilise Bakanlığının izin verdiği ölçüde kullanabilmektedir. Mesela, 1970 yılından itibaren ve ilk olarak içlerinde Katolikler ve Yahudilerin de bulunduğu bazı din ve inanç gruplarına özel bir statü verilerek mensuplarına daha fazla haklar tanınmıştır. Müslümanlar tarafından kurulan cami/kültür derneklerinin bu gibi haklardan yararlanmaları ise 2005 yılındadır. Bu düzenlemeyle, Kilise Bakanlığı tarafından “dini cemaat” veya “inanç cemaleti” olarak tanınan derneklere, mabet açma, din görevlisi istihdam etme, bazı vergi muafiyetlerinden yararlanma ve resmi nikah olarak da geçerliliği olan dini nikah kıyma yetkisi gibi haklardan yararlanma imkanı verilmiştir (Başaran, 2010: 161). Danimarka’da Müslümanlar tarafından kurulan 150 civarında cami ve dini cemaat bulunmaktadır ama bunlardan sadece 50 kadarı dini cemaat olarak tanınmaktadır ve bunların da 30 küsuru Danimarka Türk Diyanet Vakfı şemsiyesi altında faaliyet gösteren cami dernekleridir. Danimarka Türk Diyanet Vakfı ise, bu statüyü 2006 yılında elde etmiştir (ast.dk eri: 8.6.2017).

Danimarka’da din eğitimi Hristiyanlık merkezli olarak yapılmaktadır. Şöyle ki, ilköğretim birinci sınıftan dokuzuncu sınıfa kadar öğrencilere, Hristiyanlığı benimsetmeye yönelik itikat ibadet ve sosyal hayata ilişkin kurallarının öğretildiği “Hristiyanlık bilgisi” dersi verilir. Zorunlu eğitimin 8. ve 9. sınıflarında Hristiyanlık bilgisi dersini veren öğretmenler tarafından, öğrenciler kiliseye götürülerek isteyen öğrenciler vaftiz ettirilir. Son sınıflarda Hristiyanlık dışında bazı dinlerden de söz edilir ancak bu, daha çok ülkede yaşayan dindarların sosyal görünürlükleriyle ilgili anlatımlarla sınırlıdır. Danimarka kamuoyunda zaman zaman çok kültürlülüğün de etkisiyle yapılan tartışmalarda, ilköğretim okullarında Hristiyanlık bilgisi dersi yerine, genel anlamda din kültürü dersi verilmesi gerektiği ileri sürülmekte ise de bu konuda henüz bir değişiklik olmamıştır (DTDV, 2010, s. 7- 11; Aydın, 2016, s. 214-215).

Lise ve dengi okulların son sınıflarında, din dersleri daha çok Hristiyanlık ağırlıklı din kültürü çerçevesinde verilmekle birlikte, diğer din ve inanışların inanç ilkeleri, insan ve toplum anlayışları Batı veya Danimarka kültürel değerleri ekseninde karşılaştırmalı olarak ele alınır. Bu cümleden olarak, ders içeriklerinde özellikle İslam Dini daha çok bazı marjinal “İslamcı” grupların örnekleriyle resmedilirken “selefilik”, “fundamentalizm”, “cihad” ve “siyasal İslam” gibi konular, Batı’da sosyal düzenin devamlılığına ilişkin kavramlardan entegrasyon, güvenlik, sosyal barış vb. ekseninde ele alındığı görülmektedir (DTDV, 2010, s. 7- 11).

Danimarka milli eğitim sistemi içinde, ilköğretim ve lise kademelerinde fiziki şartlar yanında zorunlu program amaçlarını da yerine getirmek kaydıyla ülkede yaşayan azınlıklar tarafından özel okullar açılabilir. Gerekli şartları yerine getirmek suretiyle açılan özel okullar, Devlet tarafından desteklenmektedir. 2010'lu yıllarda Danimarka genelinde, Müslümanlar tarafından kurulmuş 30 civarında ilköğretim okulu bulunmaktadır. Bunların çoğu Kopenhag ve çevresindedir (dst.dk, eri: 8.6.2017). Çocuklarını özel okula gönderen veliler, okul ücretinin ancak beşte bir kadarını kendileri ödemekte, geri kalanı ise Devlet bütçesinden okulun hesabına yatırılmaktadır. Özel okullarda seçmeli ders ve belli sayıda/saatte isteğe bağlı ilave dersler konulabilmektedir. Dini veya etnik temelli grupların açtığı özel okullarda ilave seçmeli ders olarak, mensup olunan din, dil, tarih ve kültürle ilgili derslerin tercih edildiği görülmektedir. Dolayısıyla ilköğretim okulları ile liselerde bu şekilde din eğitimi verilmesi için bir imkan bulunmaktadır (DTDV, 2010, s. 7- 13).

Açılış süreci yaklaşık iki yıllık bir değerlendirme ve detaylı inceleme sonucu mümkün olabilen özel liselerin her türlü fiziki altyapısını ve öğretmen kadrosunu okulun kurucusu olan dernek, kuruluş vs. tarafından karşılanması gerekirken, okul müdürünü Danimarka Devleti re'sen atamaktadır. Müslüman ailelerin çocuklarına din eğitimi vermek üzere 2016-2017 eğitim-öğretim yılında resmi olarak faaliyete geçen T.C. Milli Eğitim Bakanlığı'ndan İmam Hatip Lisesi program uygulama izni de bulunan bir lise açılmıştır. Dolayısıyla bu okulun mezunları, hem Danimarka lise diploması hem de Türkiye imam hatip lise diploması almaya hak kazanacaktır. İlk olarak 18 öğrenciyle ve yatılı olarak eğitim öğretime başlayan Hindholm İskandinav İmam Hatip Lisesi olarak adlandırılan bu lise, başta Danimarka olmak üzere komşu İskandinav ülkeleri İsveç ve Norveç'ten de öğrenci almayı planlamaktadır (haberler.dk, eri: 8.6.2017).

Üniversite düzeyinde din eğitimi, Batı'daki geleneğe uygun olarak, ilahiyat (*theology*) ve din bilimleri (*religious studies*) şeklinde iki ana kolda yapılmaktadır. İlahiyat bölümlerinde, Hristiyan temelli ilahiyat eğitimi verilmekte ve mezunları daha çok Halk Kilisesi tarafından din adamı (papaz) olarak istihdam edilmektedir. Din bilimleri bölümlerinde ise, din felsefesi, dinler tarihi, din sosyolojisi, din psikolojisi, dini antropoloji gibi alanlarda araştırmalar yapılmaktadır. Üniversitelerin bu bölümlerinde, başta Hristiyanlık olmakla beraber, Yahudilik, İslamiyet ve Uzak Doğu dinleri ve daha başka dinlerle ilgili de araştırmalar yapılmaktadır. Teoloji Fakültesi, her dönem daha çok tarihi bilgiye dayalı İslam, Türkiye ve İslami mezhepler gibi dersler açmaktadır (thel.ku.dk, eri: 10.6.2017; DTDV, 2010, s. 9-13).

Danimarka'da dini hayat, azınlıklar ve azınlıkların dini yaşantısı ve İslam konularında yaptığı akademik çalışmalarla kamuoyunu bilgilendiren ve ilgili kurumlara danışmanlık yapması amacıyla Kopenhag Üniversitesi bünyesinde bir Avrupa İslam Düşünce Merkezi kurulmuştur. Avrupa İslam Düşünce Merkezi, 2005 yılı karikatür krizinden sonra Danimarka'da Müslümanlara ilgili konularda fıkri rehberlik yapmak ve Danimarka'da imam yetiştirmek gibi projelerle ortaya çıkmış ise de gerek yapılanması gerekse akademik kadrosu sebebiyle söz konusu projelerde bir gelişme kaydedememiştir. Danimarka'daki dini hayata yönelik yaptığı birkaç araştırma yanında ilgili Devlet kurumlarına güncel İslami konularda verdiği danışmanlık hizmeti dışında adını pek duyuramamış ve akademik personelinin 2014 yılında dağılmasıyla bu Merkez fiilen aktifliğini yitirmiştir (CEIT, eri: 10.6.2017)

Hristiyanlık

Ülkenin siyasi-dini yapılanmasındaki en üst birim Kilise Bakanlığı'dır. Bakanlık, din işlerinin yürütülmesine doğrudan müdahil olmamaktadır. Daha çok dini ve dini olmayan hayat anlayışları ve yaklaşımlarla ilgili politikalarla ilgilenmekte ve ülkenin mevcut Hristiyan yapısı içinde kurumların üst düzey ve rutin işleyişlerini takip etmektedir. Ayrıca Meclis çalışmalarında Kilise Komisyonu bulunmaktadır. Dini hayatla ilgili somut öneri ve değişiklikler daha çok bu komisyonda ele alınıp değerlendirilmektedir (DTDV, 2010).

Danimarka Halk Kilisesi

Luteran Kilisesine kayıtlı ve vergisini ödeyen ülke nüfusunun yaklaşık %80'i Danimarka Halk Kilisesi tarafından temsil edilmektedir. Danimarka Halk Kilisesine bağlı 10 ayrı bölge başpapazı (Biskop) bulunmaktadır. Başta Hristiyanlık olmak üzere Danimarka'da din ve dini hayata dair işlerde yegane söz sahibi olan resmi yapılanma Danimarka Halk Kilisesininkidir (folkekirken.dk, 10.6.2017; Özmen, 2012, s. 114 vd.).

Karikatür krizinden sonra kurulan Danimarka Dini Liderler Platformunun çalışmaları bu kilisenin genel sekreteri tarafından koordine edilmektedir. Platformun, beşi Hristiyan beşi Müslüman olmak üzere on kişilik yönetim kurulu vardır. Yönetim kurulu belli aralıklarla toplanarak neredeyse tamamı Müslümanları ilgilendiren düzenlemeler ve siyasi kararlar için altyapı hazırlama ve kamuoyu oluşturma fonksiyonu icra etmektedir. Yılda bir kere düzenlediği kon-

feransların da benzer bir görev yüklendiğini söylemek yerinde olur. Danimarka Türk Diyanet Vakfı 2013 yılında Platformun dönem başkanlığını yapmıştır (haberler.dk, eri: 13.6.2017)

Danimarka Kiliseler Birliği

Luteran dışındaki mezhepleri ve kiliseleri de içine alan, daha çok sembolik temsil olarak faaliyet gösteren Danimarka Kiliseler Birliği bulunmaktadır. Teorik olarak, Danimarka Halk Kilisesini de temsil eden bir üst yapı gibi dursa da Danimarka Kiliseler Birliği, daha çok azınlık kiliseleriyle ve dinle ilgili diğer konularla ilgilendiği görülmektedir (DTDV, 2010).

Karikatür krizinden sonra oluşturulan Müslüman-Hristiyan İrtibat Grubu'nun faaliyetleri, Danimarka Kiliseler Birliği Başkanı tarafından koordine edilmektedir. Dördü Hristiyan dördü Müslüman sekiz kişiden oluşan Müslüman-Hristiyan İrtibat Grubu belli aralıklarla toplanmakta ve yılda bir kere de konferans düzenlemektedir (kirkersraad.dk, eri: 10.6.2017). Buralarda da çoğunlukla Müslümanları ilgilendiren düzenlemeler ve siyasi kararlar için altyapı hazırlama ve kamuoyu oluşturmaya çalışılmaktadır.

Yahudilik

Danimarka'da Hristiyanlık dışında yasal olarak tanınmış tek dindir. Danimarka'da toplam 7-8 bin civarında Yahudi yaşamaktadır (statbank.dk, eri: 8.6.2017). Yahudilerin bağlı bulunduğu yegane kuruluş Musai İnanç Cemiyeti'dir.

İslam

Danimarka'da yaklaşık 230-250 bin civarında Müslüman yaşamaktadır. Bu da toplam nüfusun %4-5'ine tekabül eder. Dolayısıyla, Danimarka'da Hristiyanlıktan sonra en büyük dini grubu Müslümanlar oluşturur. Ancak, İslam Dini Danimarka'da halen yasal olarak tanınmış değildir. Daha önce de ifade edildiği gibi, belli kriterlere haiz dini amaçlı derneklere "inanç cemiyeti" statüsü verilerek, bazı hak ve muafiyetlerden yararlanma imkanı tanınmaktadır. Danimarka'da resmi olarak kabul edilmiş 50'den fazla inanç cemiyeti bulunmakta olup bunlardan 32'si Danimarka Türk Diyanet Vakfı şemsiyesi altındaki derneklerdir (DTDV, eri: 10.6.2017; ast.dk, eri: 8.6.2017).

Müslümanlar tarafından kurulmuş iki büyük çatı kuruluş bulunmaktadır. Bu çatı kuruluşlar 2005 yılında patlak veren karikatür krizi sonrasında tasarlanmış

ve 2006 yılında ortaya çıkan oluşumlardır. Bunlar, Danimarka Müslüman Konseyi ve Danimarka Müslümanlar Birliği'dir (Kuyucuoğlu, 2016, s. 122-124).

Danimarka Müslüman Konseyi

2005 yılında meydana gelen karikatür krizi sonrası, 2006 yılında, ülkede yaşayan Müslümanları belli bir çatı organizasyon altında görme düşüncesi ve Danimarka Devletinin de teşviki sonucu, Danimarka Müslüman Konseyi 13 üye ile kurulmuştur. Kuruluş tüzüğüne göre Konsey; Danimarka'da yaşayan Müslümanların dini, kültürel ve sosyal alanlarda duydukları ihtiyaca cevap aramayı, Danimarka anayasasının din ve düşünce özgürlüğü bağlamında garanti altına aldığı haklardan Müslümanların da eşit düzeyde faydalanmasını takip etmeyi, Danimarka'da yaşayan Müslüman toplumun karşı karşıya kaldığı sorunları, beklentileri resmi makamlara iletmeyi amaç edinmiştir (DTDV, eri: 10.6.2017; MFR, eri: 24.11.2014).

Danimarka Türk Diyanet Vakfı'nın 2007 yılında üye olmasıyla birlikte Konseyde temsil edilen kuruluş sayısı 15'e, temsil ettiği toplam üye sayısı da 45 bine yaklaşarak Danimarka'da Müslümanları temsil etme hakkı kazanan bir çatı kuruluş durumuna gelmiştir. Vakıf dışındaki kuruluşların tamamı, üye sayıları 50 ila 700 arasında değişen dernekler oluşturmaktadır. Konsey'in temsil ettiği yaklaşık 45 bin üyenin yaklaşık 37 binini Vakıf ve Vakıf şemsiyesi altındaki dernekler tarafından temsil edilmektedir. Yani, Konseyin temsil ettiği üye sayısının yaklaşık %80'i, öncelikle Danimarka Türk Diyanet Vakfı'nın üyesidir. Ancak Vakfın, Konsey yönetimindeki temsil hakkı, bunun tam tersidir. Konsey tüzüğüne göre iki yılda bir yapılan genel kurullarında, Vakfın 15'te 1 üye/ (oy hakkı) ile ve 9 kişilik yönetim kurulunda da 3 üye ile temsil edilmektedir. Ancak bu durum üye olmasından kısa bir süre sonra Vakıf ile Konsey arasında problemler yaşanmasına neden olmuştur (DTDV, eri: 10.6.2017; MFR, eri: 24.11.2014).

Konsey ilk kurulduğu yıllarda, Kopenhag'da büyük bir cami yaptırmayı, bir huzurevi açmayı ve İslam Dinine ilişkin telif ve tercüme eserler hazırlatıp yayınlamayı vb. hedeflediğini halka duyurması üyeler arasında sevinç ve heyecanla karşılanmıştır. Ancak zaman içinde Konsey, vermiş olduğu bu vaatleri yerine getiremediği ve kuruluş amacını gerçekleştirmeye yönelik somut adımlar atamadığı görülmüştür.² Bunun üzerine Konsey ile ilişkilerini 2012 yılında yakın izlemeye alan Vakıf, Konsey Tüzüğünde yer alan temsille ilgili maddeler-

² İlk olarak *Refleksiyon* adlı bir dergi yayınlamaya başlamış ama iki yıldan fazla yayın hayatına devam edememiştir.

de değişiklik talep etmiş, ancak bu yönde bir ilerleme olmaması üzerine Konsey ile ilişkilerini askıya almış, daha sonra da Konsey üyeliğinden ayrılmıştır.

Danimarka Müslümanlar Birliği

2005 yılında yaşanan karikatür krizinden sonra Danimarka’da kurulan çatı kuruluşlardan biri de Danimarka Müslümanlar Birliği’dir. Danimarka Milli Görüş’ün içinde yer aldığı, Bosna, Arap ve Pakistan kökenli Müslümanların oluşturduğu ve genellikle karikatür krizi sırasında etkili olan bazı figür şahsiyetleri de bünyesinde bulunduran toplam 11 üye kuruluş Danimarka Müslümanlar Birliğine üyedir. Milli Görüş dışında üye sayıları 50 ila 1000 arasında değişen kuruluşlar bu Birliğe üyedir. Müslümanlar Birliği’nin temsil ettiği yaklaşık 16-20 bin üyenin yaklaşık 6-10 bini Milli Görüş’e bağlı derneklerin iyesidir. Müslümanlar Birliği, genel sekreterlik şeklinde yapılanmıştır (Kuyucuoglu, 2016, DMU, eri: 24.11.2017).

Danimarka Müslümanlar Birliği’nin gerçekleştirmiş olduğu en dikkat çekici faaliyetler Kopenhag’da bir Müslüman mezarlığının kurulması ve 2016 yılında, yatılı bir ‘İskandinav İmam Hatip Lisesi’nin açılmasıdır. Müslümanlar Birliği’nin her yıl, çeşitli seminer, konferans, kermes ve Kur’an ziyafeti gibi faaliyetler düzenlediği, üyelerinin özel okul faaliyetlerini desteklediği görülmektedir.

Danimarka’da Yabancılar ve İslamofobi

Danimarka’da, etnik köken itibariyle Danimarkalı olanlar ayrıca değerlendirilir. Ayrıca, Danimarka’da yabancılar denildiğinde -Danimarka vatandaşlığına geçip geçmediğine bakılmaksızın- önce, etnik köken itibariyle Hristiyan bir Avrupa ülkesi vatandaşı olanlar ve olmayanlar ayırımı yapılır. Avrupa dışından gelenler de Müslüman olanlar ve olmayanlar şeklinde ikiye ayrılır. Bu ayırımı sadece halk arasında ve günlük gazete haberlerinde değil (b.dk, eri: 8.6.2017), Danimarka’daki bilimsel çalışmaların demografik verileri analizi yapılırken de görmek mümkündür (Rasmussen, 2010).

Kelime olarak, “İslam korkusu” anlamına gelen ve esasen Müslümanlara karşı duyulan irrasyonel nefret, ayrımcılık, düşmanlık ve kin beslemenin, İslam dinine karşı sürdürülen ön yargı ve ayrımcılığın özel adı olan İslamofobi, pek çok Batı Avrupa ülkesinde olduğu gibi Danimarka’nın da şu veya bu şekilde gündemindedir (Esposito, 2012). Teorik olarak bakıldığında, Danimarka’daki

hukuki düzenlemelerde ve mevzuatta yabancılara ayırimcılığı ve İslam karşıtlığını gösteren açık ifadeler bulunmadığı gibi, özgürlük, eşitlik ve saygı gibi vurguların ön planda olduğu görülür. Ancak satır aralarına ve yorumlara dikkat edildiğinde, ayrıca uygulamalara bakıldığında, durumun yabancılar ve bilhassa Müslümanlar açısından sorunlu olduğu görülmektedir (Başaran, 2010, s. 52 vd.; Özmen, 2012, s. 106-114). Hatta, bazı örneklerle bakıldığında, belediye meclis üyesi ve milletvekili olarak seçilen yabancılar için de durumun pek farklı olmadığı anlaşılmaktadır.³

Gündelik hayatta, Danimarkalı olmayanların, iş ve staj yeri bulmada Danimarkalı olanlara göre dezavantajlı durumda oldukları görülmektedir. Teknik okullara devam eden Danimarkalı öğrenciler kolaylıkla staj yeri bulabilirken, Danimarkalı olmayanların staj yeri bulmakta büyük zorluk yaşadıkları, bu nedenle de okulunu tamamlayıp ve diploma alamadıkları ifade edilmektedir. Gerek iş gerekse staj başvurularında yaşanan ayırimcılığa yönelik olarak yapılan bazı araştırma ve sosyal deney sonuçları göstermiştir ki, Danimarkalı bir isimle yapılan müracaatların hemen tamamına kısa sürede olumlu dönüş yapılmıştır. Ancak, benzer özelliklerde yabancı ve bilhassa Müslüman ismiyle yapılan müracaatlara ise genellikle cevap verilmediği veya müracaatın uygun bulunmadığı görülmüştür. Dolayısıyla Danimarka'da yaşayan ve Batı Avrupa kökenli olmayan 25-29 yaş grubundaki gençlerin %44'ü işsiz ve eğitimsizdir; ya da eğitimini tamamlayamamıştır. Bu durum, 20-24 yaş grubundaki Pakistan, Fas ve Lübnan gibi Müslüman ülke kökenli gençler açısından daha fazladır (dst.dk ve ugebreve-ta4.dk, eri: 8.6.2017; ugebreve-ta4.dk, eri: 9.6.2017; statbank.dk, eri: 8.6.2017).

İzin almada bazı zorluklar bulunmakla birlikte, Danimarka'da bir binayı cami olarak kullanmak veya çevredeki binaların mimarisinden ayrı olmamak şartıyla temelden cami yapmak mümkündür. Ancak, İslam kültüründeki geleneksel cami mimarisine uygun bir cami inşa etmeye ve minare yapmaya belediyeler

3 Örnek olarak, belediye meclis üyeliği ve milletvekilliği yapmış olan Türk kökenli Danimarka vatandaşı Hüseyin Araç, 09.06.2017 tarihli bir gazete röportajında şunları söylemektedir: “1993 yılında Jutland yarımadasında Belediye Meclisi'ne seçilen ilk Türk ve yabancı kökenli siyasetçiydim. Beni sevenler son derece mutlu olurken, gazeteler, televizyonlar benimle haber, röportaj yaparken, beni, bizleri ve yabancılara sevmeyenlerde beni yıldırıp siyasetten ayırmam için her türlü ayak oyunu ve tehditlere başvuruyordu. Bunlardan örnekler vermek gerekirse, çeşitli gazetelere, dergilere kuruluşlara benim adıma üyelik yaptırarak adıma malzeme ismarlayarak, hem zamanımı alıyor hem de beni birçok şirketle nerdeyse mahkemelik duruma düşürüyorlardı. Bir defasında İranlı bir pizzacıdan 25 tane pizza ismarlamışlardı. Zavallı adam 25 pizza ile evimize gelince aldatıldığını anladım ve pizzaları satın almak zorunda kaldım. Adam da pizzaları benim için özel yaptığını söylüyordu. Biz bir dairede kiracı olarak oturmamıza rağmen birileri ot biçme makinası sipariş etmiş ve makinaı getiren adamı ikna edene kadar akla karaya seçmiştim. Telefonlu, yazılı hakaretler, tehditler sürüp gidiyordu. Bunlarla yetinmeyen ırkçılar en sonunda, tehditlerini artırp evime kurşun göndererek beni ve ailemi tehdit ettiler.” Bkz. <https://kuzey.dk/irkci-pizza-hu-seyin-arac-kendisini-yildirmak-isteyen-danimarkali-irkcilarin-oyununu-anlattı/> Erişim: 11.06.2017.

genellikle izin vermemektedir. Cami çevresinde oturanların tamamına yakını Müslüman olsa bile dışarıdan duyulacak şekilde ezan okunmasına izin veren belediye bulunmamaktadır. Bunlara karşılık kiliselerin, özgün mimari yapılarıyla ve çan sesleriyle faaliyet göstermeleri, ülkedeki dini özgürlükleri tartışılır kılmaktadır.

Diğer taraftan, gar, hastane, belediye binası, alış-veriş merkezi ve yoğun olarak Müslümanların yaşadığı bölgelerdeki okullar vb. hizmet binalarında ibadet için yer (mescit) ayrılmasına dair bir uygulama genellikle bulunmamaktadır. 2013 yılında, planlama aşamasındaki bazı hastane ve belediye binalarında her din mensubunun ibadetini yapabilmesi için uygun bir ibadet odası ayrılmasına yönelik görüşmeler yapılıyor olmakla birlikte bu konuda henüz açık bir düzenleme yapılarak tam bir sonuç elde edilebilmiş değildir.

Tartışma konusu olarak 1999'dan sonra sık sık gündeme gelen helal kesim (dini kesim veya ritüel kesim) müsaadesi, 17 Şubat 2014'te yayımlanan bir yönetmelikle işlevsiz hale getirilmiştir. Şöyle ki, Yönetmeliğin bir maddesinde Danimarka'da ritüel kesim yapılabileceği belirtilirken, yapılan değişiklik maddesinde "ritüel kesim bu yönetmelikte belirtilen usule aykırı olamaz" denilmek suretiyle kesim sırasında uyulması gereken dini esasların yönetmeliğe uygun olması, aksi halde dini esasların uygulanamayacağı belirtilerek, helal kesim müsaadesi hükümsüz hale getirilmiştir. Yani, bu yönetmelikle, ritüel/helal kesimin nasıl olacağının tanım ve tarifi dine değil yönetmeliğe bırakılmıştır. Zaten Danimarka Halk Partisinden yapılan bir açıklamada da "Eğer Müslümanlar bizim ülkemizde yaşamak istiyorlarsa, kendilerini bizim kültürümüze adapte etmeleri gerekir" denilmiştir (kristeligt-dagblad.dk, eri: 8.6.2017 ve 9.6.2017). Ülkede yaşayan Müslümanlardan ve Yahudilerden başka, bu değişikliğe karşı çıkan olmamıştır.⁴ Halbuki Avrupa Birliğinin 2009 yılındaki R/FO 1099/2009 sayılı düzenlemesinin 4/1 maddesine göre temel kural, hayvanların bayılma yöntemi ile kesilmesi olsa da, aynı düzenlemenin 4/4 maddesi dini nedenlerden dolayı bayılılmadan kesime imkan vermektedir.

Erkek çocukların sünnet ettirilmesi konusu da sık sık kamuoyunun gündemine taşınmakta ve bunun yasaklanması gerektiği görüşü savunulmaktadır. Daha çok sağlık konusundaki endişeler ile küçük yaştaki çocukların bedeniyle ilgili

4 Batı Avrupa'nın en büyük et ve et ürünleri üreticisi Danish Crown gibi uluslararası ölçekte büyük et üreticilerinin faaliyet gösterdiği Danimarka'da bu husus, daha çok ülke içi bir mesele olarak ele alındı. Halbuki, orada üretilen et ve et ürünlerinin Müslümanlar ve Yahudiler de dahil dünyanın pek çok ülkesine pazarlanması ve bunun dini sonuçları üzerinde şu ana kadar yeterince durulmadı. İşin ilginç yanı ise, daha ülkede daha önceden verilmekte olan helal sertifikaları yine aynı şekilde verilmeye devam edilmekte olmasıdır.

seçim yapma ve bireysel özgürlüğü gibi konular çerçevesinde tartışılan erkek çocukların sünnet ettirilmesi hususu, gün geçtikçe daha sıkı takip edilmekte ve adeta yasaklamaya doğru yol alınmaktadır.

Danimarka dışından biriyle evlenenlerin aile birleşimi, her geçen gün getirilen yeni şartlarla daha da zorlaşmakta ve bu konudaki müracaatların yaklaşık yarısı reddedilmektedir. Mesela, Türk kökenli vatandaşlardan 2013 yılındaki toplam 435 müracaatın 202'si; 2014 yılı ilk 9 ayındaki toplam 219 müracaatın 90'ı reddedilmiştir (nyidanmark.dk, eri: 8.6.2017).

Başta yabancılar olmak üzere güvenlik güçlerinin vatandaşlara karşı davranış biçimi çok şikayet edilen hususlardan biridir. Ancak, Danimarka genelinde polis aleyhine açılan tüm davaların %98'inde polisin haklı bulunduğu görülmüştür. Danimarka'da olay yeri savcılarının, emniyet müdürlerine bağlı olarak görev yaptıklarını hatırla tutsak bile, genel insan davranışları açısından da %98 oranında haklılık, kabul edilmesi güç bir durumdur. Polis ile ilgili şikayetleri araştırmak üzere son yıllarda kurulan ve üyelerinin tamamı polislerden oluşan Polis Şikayetlerini İnceleme Bağımsız Kurulu'na (DUP) yapılan müracaatların da %98.6'sında polis haklı bulunmuştur. Daha önce itirazları karara bağlayanlar yine emniyet müdürlüğü binalarında çalışan hukuk müşavirleridir. Uluslararası Af Örgütü'nün raporunda, Danimarka'daki bu durum endişe verici bulunmuştur (dr.dk, eri: 8.6.2017). Konuyla ilgili son yıllarda yaşanan birkaç örnek olay şöyledir.

ÖRNEK OLAY 1: 2014 yılında, Danimarka vatandaşı (Türk asıllı), 48 yaşında bir erkek, alkollü; elinde bulunan bıçağı bırakması için polisin yaptığı ikazı dinlemediği için polisin 1,5 metreden ateş etmesi sonucu hayatını kaybeder. Savcılık, yaşanan bu olayla ilgili polis hakkında soruşturma açmaz ve dosya kapanır (extrabladet.dk, eri: 8.6.2017).

ÖRNEK OLAY 2: Danimarka vatandaşı 36 yaşında bir erkek; araba çalmak için uğraşırken polisin açtığı ateş sonucu hayatını kaybeder. O yerdeki avukatlar "polisin ölümle sonuçlanacak şekilde olaya aşırı şiddet kullanarak müdahale ettiği" gerekçesiyle dava açmaya çalıştılar ise de, mahkeme olaya karışan polisi serbest bırakır, dava görülmeye başlamaz ve dosya kapanır (extrabladet.dk, eri: 8.6.2017).

ÖRNEK OLAY 3: 2011 yılında, Danimarka vatandaşı (Türk asıllı) genç Ekrem Şahin; Kolding şehir hapisanesinde gardiyanlar tarafından yere yatırılıp elleri kelepçelenirken nefes alamama nedeniyle ölür. Savcılık olaya karışan Ha-

pishane güvenlik görevlileri hakkında bir soruşturmaz ve dosya kapanır (nyhederne.tv2.dk, eri: 8.06.2017).

Diğer taraftan, yapılan bazı araştırmaların sonuçlarına bakıldığında, bazı medya organlarında İslam ve Müslüman imajını zedeleyici yayınlara sistematik şekilde yer verildiği anlaşılmaktadır. 2004 yılında bir gazetede yayınlanan makalede, Müslümanlara karşı şüpheciliğin giderek arttığına ve bu gidişatın da nefret suçlarını artıracığına dikkat çekilmiştir (b.dk, eri: 8.6.2017). Asta Smedegaard Nielsen tarafından 2014 yılında Kopenhag Üniversitesinde yapılan bir doktora çalışmasında, Danimarka ulusal televizyon kanallarından DR ve TV2 haberlerinde devamlı şekilde Müslümanlar için “potansiyel terörist” imajının yaratıldığı tespitine yer verilmiştir. Yine bu çalışma sonucunda, söz konusu televizyon kanallarının haber ve yorumlarında, sistematik olarak “terör olayları eşittir İslami terör” imajının verildiği tespiti yer almaktadır (b.dk, eri: 9.6.2017). Netice itibarıyla, gündelik hayatta yöresel kıyafetleri ve uzun sakallarıyla veya tesettürlü olarak sokağa çıkan Müslümanlara potansiyel birer terörist gözüyle bakıldığı vakaların giderek arttığı görülmektedir. Mesela, 2014 yılında Danimarka vatandaşı (Ortadoğu kökenli) bir üniversite öğrencisi; Kopenhag metrosunda Kopenhag Üniversitesine sınava giderken okul çantasının açık fermuarından dışarı çıkan yazıcı kablolarını gören ve onun intihar eylemcisi bir terörist olabileceğinden şüphelenen yaşlı bir kadının ihbarı üzerine, Kopenhag’da tüm metro ağı durdurulur ve olaya terör ekipleri müdahale eder. Yaşanan bu olay sonrasında ise üniversite öğrencisi basın aracılığıyla, “böyle bir panik ve korkunun yaşanmasına sebebiyet verdiğim için üzgünüm” diye açıklama yapar (extrabladet.dk, eri: 11.6.2017).

Danimarka’da Türk Toplumu

Danimarka’da yaşayan Müslüman Türk toplumunun dini görünürlükleri ve dini yapılanması denildiği zaman cami/kültür dernekleri⁵ akla gelir. Bunların da başında Diyanet İşleri Başkanlığı merkezli teşkilatlanma vardır. Bu teşkilat yapısının dört önemli unsuru bulunmaktadır. Bunlar, Kopenhag Din Hizmetleri Müşavirliği, Danimarka Türk Diyanet Vakfı, cami-kültür dernekleri ve camilerdir.

5 Başta Müslümanlar olmak üzere Danimarka’da yaşayan azınlık dini gruplara “inanç cemiyeti” olma hakkı verildiği 2005 yılına kadar kurulan cami dernekleri, isimlerinde ve tüzüklerinde bunu açıkça belirtmedikleri için İslam ve cami ile ilgili amaçlarını kültür faaliyeti ve kültür derneği adı altında ifade etmişlerdir.

Din Hizmetleri Müşavirliği ve Müşavir

Danimarka'da, Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği bünyesinde 1983 yılında Kopenhag Din Hizmetleri Müşavirliği kurulmuştur. Müşavirliğe bağlı Din Hizmetleri Ataşeliği bulunmadığı için ataşelik görevleri de Müşavirlik tarafından yürütülmektedir. Müşavirler, Danimarka genelinde pek çok cami derneğinin kurulmasında, cami olarak kullanılan gayrimenkullerin satın alınmasında aktif olarak yer almışlardır. Danimarka Türk Diyanet Vakfı'nın kuruluşu 1985 yılında zamanın Din Hizmetleri Müşavirinin öncülüğünde gerçekleştirilmiştir (DTDV, eri: 10.6.2017).

Müslüman Türk toplumunun dini ihtiyaçlarını karşılamak üzere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından gönderilen din görevlileri, Din Hizmetleri Müşavirliğine bağlı olarak çalışmaktadır. 2010'lu yıllarda Kopenhag Din hizmetleri Müşavirliği'ne bağlı olarak, Danimarka Türk Diyanet Vakfı şemsiyesinde faaliyet gösteren camilerde 30-35 din görevlisi vazife yapmaktadır. Müşavirlik, din görevlileri yanında Vakıf ve bağlı derneklerle koordineli bir şekilde cami hizmetleri, Kur'an ve dini bilgiler öğretimi, düğün, nişan, sünnet, hastane ziyareti ve benzeri cami dışı din hizmetlerinin yerine getirilmesine; konferans, panel ve kültür gezisi gibi sosyal içerikli faaliyetler ve hac umre hizmetlerinin yürütülmesine öncülük etmektedir (DTDV, eri: 10.6.2017).

Din Hizmetleri Müşavirleri, kurulduğu günden itibaren yapılan genel kurullarda Danimarka Türk Diyanet Vakfının başkanı olarak seçilerek bu görevi yapmaktadırlar. Diyanet İşleri Başkanlığı öncülüğünde kurulan vakıf teşkilatı bulunan ülkelerde genellikle Din Hizmetleri Müşavirleri aynı zamanda o ülkelerdeki vakıflara başkanlık etmektedirler.

Müşavirlik, din hizmeti faaliyetlerini, Vakıf ve Vakıf şemsiyesi altında faaliyet gösteren 32 dernek aracılığıyla yürütmekte; Türkiye'den gönderilen din görevlileri de yine Vakıf şemsiyesi altında faaliyet gösteren dernekler bünyesindeki camilerde görevlendirmektedir (DTDV, eri: 10.6.2017). Vakıf şemsiyesi altındaki bu camilere karşı resmi makamlardaki tutum genel anlamda olumludur. Resmi makamlarda ve çeşitli toplum kesimlerinde Diyanet camileri, görevlileri, Danimarka Türk Diyanet Vakfı ve bağlı dernekleriyle birlikte "saygın" ve "güvenilir" olarak bilinmektedir. Bu camilere karşı bugüne kadar ciddi herhangi bir saldırı da olmamıştır. Ancak bu durumun giderek yaygınlaşan İslamofobi yanında 15 Temmuz 2016 hadisesinden sonra ne şekilde etkileneceği ise zaman içinde ortaya çıkacak bir husustur.

Danimarka Türk Diyanet Vakfı (DTDV) ve Vakıf Başkanı

DTDV, Danimarka Adalet Bakanlığı'nın 29.11.1984 tarihli kararına istinaden 15.03.1985 tarihinde resmi kurulumunu tamamlayarak faaliyete geçmiştir. Vakıf, temel olarak, yürütülen dini ve hayri hizmetler için lojistik destek sağlamakta, sosyal, kültürel ve sportif faaliyetlere öncülük etmekte, Danimarka'daki eşdeğer STK'lar ve yerine göre resmi makamlar ile ilişkilerin yürütülmesine aracılık etmektedir. Vakıf, vefat edenlerin cenazelerinin Türkiye'ye getirilmesini veya Danimarka'da defnedilmesini sağlayan bir cenaze fonunun kurularak işletilmesi, hac ve umre hizmetlerinin yapılması, cami yeri olarak kullanılacak gayrimenkullerin satın alınması ve bu işler için kredi temin edilmesi gibi faaliyetleriyle tanınmaktadır. Vakıf, bünyesinde kurulan ve 30 binin üzerindeki Vakıf Cenaze Fonu'na kayıtlı üyesiyle Danimarka'nın en büyük sivil organizasyonları arasındadır (DTDV, 10.6.2017).

Vakıf, şemsiyesi altında faaliyet gösteren 32 cami derneği ile Danimarka'daki en büyük çatı kuruluşlardan biridir. Bir cami derneğinin DTDV şemsiyesi altında yer alabilmesi için Vakıf tarafından hazırlanan bir "Dernek Tüzüğü"nü genel kurulunda kabul etmiş olması gerekmektedir. Bu şartları yerine getiren dernekler, Vakıf şemsiyesi altında yer alabilmekte, sonra da onların inanç cemiyeti olarak tanınması sağlanmakta ve Diyanet tarafından din görevlisi gönderilmektedir. Ancak bazı derneklerin, kabul ettikleri söz konusu "Dernek Tüzüğü"-nü Vakıftan habersiz değiştirdikleri ve orada yazılı amaç ve bağlılık şartlarını ihlal ettikleri olmaktadır. Bu ve benzeri hallerde, ilgili derneğin kademeli olarak uyarılması ve nihayet sonuç alınmadığında, üyelikten çıkarılması söz konusu olabilmektedir.

Vakfın kredi desteğiyle cami/kültür merkezi olarak satın alınan ve mülkiyeti Vakıf adına tescil olunan gayrimenkullerin idaresi hususunda da Vakfın hareket tarzı yeterince açık ve net değildir. Şöyle ki, derneklerin kullanımına tahsis edilen Vakıf malları ile gelirleri tamamen derneklere emanet edilmiş durumdadır. Ancak bu gibi yerlerde yaşanan bazı olumsuzluklar veya olumsuz iddialar karşısında dernek yönetimleri sorumlu tutulduğu kadar mülkiyeti elinde bulunduran Vakıf da bu gibi durumlarda hedef olmakta ve doğal olarak eleştirilmektedir. Bu ise, Vakfın imajı açısından riskli bir durumdur.

Danimarka Türk toplumu arasında, "DTDV yönetim kurulu üyesi olmak" en önemli statü ve saygınlık sebeplerinden birisi olarak görülmektedir. Bir dönem üyelik yapıp da ikinci dönem seçilemeyen üyelerin büyük bir kısmının kırgınlık ve küskünlüklerini her fırsatta dile getirdikleri; iki dönem seçilip de üçüncü dönem seçilmeyenlerin ise genellikle Vakıf yönetimine karşı olumsuz sayılabilecek bazı tavırlar içine girdikleri görülmektedir.

Cami/Kültür Dernekleri ve Dernek Başkanları

Cami/kültür dernekleri, Danimarka genel mevzuat hükümlerine göre, Vakıftan bağımsız olarak kurulmuş sivil toplum kuruluşlarıdır. Dolayısıyla derneklerin çalışma usulü Vakfın üyesi bağımsız bir STK şeklindedir. Hukuki bağlılık açısından dernekler, Vakfın birer şubesi değildir. Dolayısıyla, bu yapılanma içinde Vakıf tarafından derneklerin kontrol ve denetimlerine yönelik bir şey yapma imkanı bulunmamaktadır. Bir dernek, Vakıf Tüzüğünü kabul ederek Vakıf şemsiyesi altına girmekle inanç cemiyeti olma ve Vakfa ait olan Cami ile diğer bölümlerini kullanma hakkı elde etmektedir.

Diğer taraftan, dernek başkanı olmak ve dernek yönetimine girmek, Türk toplumu arasında hala önemli bir statü göstergesi olarak kabul edilmektedir. Birkaç istisna dışında, dernek yönetimi denilince, “dernek başkanı ve akrabaları/ hemşerileri” akla gelmektedir. Bu ise dernek yönetimlerinin, proje ve faaliyet temelli olarak değil de genellikle akraba ve hemşeri temelli bir bakış açısıyla belirlenmekte olduğunun göstergesidir. Dolayısıyla, yerel idarelerle yakın ilişki içinde çalışan, sosyal, kültürel, sportif vb. faaliyet ve projeleriyle öne çıkabilen dernek yönetimlerinin sayısı hala çok azdır.

Camiler ve Din Görevlileri

Türkiye’de cami hizmetleri alanında tecrübe sahibi din görevlileri arasında yapılan bir seçme sınavı sonunda başarılı olanlar arasında, puan durumu, mesleki bilgi ve tecrübe ile yabancı dil bilgisi gibi kriterler esas alınarak yapılan sıralamaya göre, Bakanlıklar Arası Ortak Kültür Komisyonu tarafından din görevlilerinin yurt dışı görev yerleri planlanmaktadır. Din görevlileri, yurt içinde olduğu gibi yurt dışında da cami içi din hizmetlerini ve cami dışı sosyal nitelikli din hizmetlerini yürütmektedirler. Bu hizmetlerin neler olduğuna dair detaylı bilgi aşağıda “Danimarka’da Din Hizmetleri” başlığı altında verilmiştir.

İnanç cemiyeti olarak tanınan, görevli lojmanı olan veya kira yoluyla lojman temin eden derneklere Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından daimi statüde din görevlisi verilmektedir. Din görevlileri elektrik su vb. giderler için Vakıf yönetimi tarafından belirlenen miktarda parayı derneklere ödemekte, din görevlisi lojmanı ve caminin diğer giderleri cami derneklerince karşılanmaktadır.

Mülkiyeti Vakfa ait olsa bile idaresi tamamen derneklere bırakılan cami ve lojmanların gerçek sahibi gibi duran dernek yönetimlerinin din görevlileri üzerinde yarattığı psikolojik baskı, yürütülen hizmeti, görevli ile Müşavirlik ve dernek arasındaki ilişkileri genellikle olumsuz etkilemektedir.

Danimarka’da Türk Kökenli Gençler

2000’li yıllardan itibaren Danimarka’da yaşayan Türk kökenli gençlerin tamamına yakın bir kısmı orada doğup büyüyenlerden oluşmaktadır. Bu gençlerin büyük çoğunluğu Danimarka vatandaşıdır. Bu tarihten önce, Türkiye’de doğup büyüdükları halde aile birleşimi, evlilik vb. sebeplerle Danimarka’ya giderek orada yaşamını devam ettiren gençlerin sayısı çok olmasına rağmen yaklaşık son 15-20 yılda bu yolun neredeyse tamamen kapatıldığı görülmektedir. Ortaya çıkan bu durum, Danimarka’nın yabancılara yönelik çalışma izni, aile birleşimi ve vatandaşlık işlemlerinde uyguladığı sıkı ve korumacı politikaların bir sonucudur (DTDV, 2010; Özmen, 2012, s. 89-99).

Danimarka’da yaşayan Türk kökenli gençler, kreş, okul, sosyal/sportif tesisler ve televizyon gibi gündelik hayatı çevreleyen araçları kullanabilme veya onlara aşinalık bakımından ortalama bir Danimarkalı gençle hemen hemen aynıdır. Diğer taraftan bu gençler, dil, şiir, hikaye, mizah, özdeyiş, tarih, eğlence vs. öğelerin oluşturduğu kültürel altyapı olarak da Danimarkalı gibi yetişmektedir. Gençler düşüncelerini, hayallerini ve hayatlarını kurgularken Danimarka kurumlarını ve kavramlarını kullanmaktadır. Ailelerinin özel çabası olanlar hariç, bu gençlerin Türkçe kelime kapasiteleri genellikle, selamlaşma, mutfak ve market iletişim kelimeleriyle sınırlı olup, kendi duygu ve düşüncelerini Türkçe anlatamayacak kadar yetersizdir. Gençlerin geleneksel Türk-İslam halk kültürüne olan ilgi ve birikimleri ise daha çok düğün, nişan, bayram vb. folklorik törenler ve aile büyüklerinden görebildikleri sınırlı sayıda örf ve adetlere aşinalıklarıyla sınırlıdır (Özmen 2012, s. 99-105).

Danimarka’da yaşayan Türk kökenli gençlerin -ailenin özel ve ısrarcı gayreti olanlar hariç- İslam hakkındaki bilgileri genellikle çocukken düzensiz olarak gittikleri cami kurslarıyla sınırlıdır. Ayrıca, katıldıkları bayram, teravih ve Cuma namazı gibi ibadetler sırasındaki gözlemleri ile arkadaş çevresinden İslam dini hakkında görüp duydukları genellikle düzensiz tecrübi edinimler onların dini bilgi dağarcıklarını oluşturmaktadır.

Dolayısıyla bugün Danimarka’da yaşayan gençlerin Danimarka dili ve kültürüyle ilgili bir problemi bulunmamaktadır. Buna mukabil, onların Türk dilini, kültürünü ve İslam Dinini anlama, kavrama ve din hizmeti alma hususunda ciddi sorunları vardır.

Danimarka’da Din Hizmetleri

Danimarka’da din hizmetleri denilince camiler ve din görevlileri akla gelmektedir. Görünürdeki bu hizmetlerin arkasında; planlayıcı olarak Din Hizmetleri

Müşavirliği ve her türlü lojistik desteği sağlayan Danimarka Türk Diyanet Vakfı ile şemsiyesi altındaki dernekler bulunmaktadır. Genel olarak yurt içinde vazife yapan din görevlilerinin sunduğu din hizmeti ne ise, benzer bir usulle seçilip yurt dışına ve Danimarka'ya gönderilen din görevlileri de hemen hemen aynı yöntem ve muhteva ile camilerde din hizmetleri sunmaktadır (Allievi, 2009; Başaran, 2010, s. 161 vd.; Özmen, 2012, s. 114-117). Bu aynı zamanda Diyanet'in yurt dışında yürüttüğü "cami merkezli din hizmetleri" demektir. Maddeler halinde sıralamak gerekirse bunlar:

Namaz, hutbe ve vaaz hizmetleri

Din görevlilerinin performanslarını en iyi gösterdikleri ve en başarılı oldukları alan burasıdır. Camilerde genellikle hafta sonları öğle ve ikindi vakitleri cemaat kalabalık olmaktadır. Camilerin bulunduğu bölge ve ulaşım imkanları gibi sebeplerle, sabah ve yatsı namazlarında cemaati olan cami sayısı azdır. Vaaz hizmetleri genellikle Cuma namazı öncesi bütün camilerde yapılmakta, hafta sonları öğle namazında camilerde Türkçe Kuran/hadis meali okuma veya ilmi-hal dersi ya da vaaz gibi faaliyetlerden biri veya birkaçı yapılmaktadır. Esasen din görevlilerinin çevreyi tanıma, Danimarka kurum ve işleyişine aşina olma gayretiyle geçen ilk bir-iki yılın sonunda çevreyle ve Danimarka kurumlarıyla daha uzun vadede sürdürülebilir ilişkiler kurmaları mümkün hale gelmektedir. Ancak din görevlisinin yurtdışı görev süresi dolup beşinci yılın sonunda dönecek olması hizmetlerin derinlik ve devamlılık kazanmasına imkan vermemektedir. Bu da uzun vadeli din hizmetlerinin planlanıp uygulanması önünde duran en ciddi engellerden birisidir.

Camide din eğitimi

Cami dersleri veya çocuk okutma diye bilinen bu faaliyetlere çocukların -düzenli devam etmemelerine rağmen- katılım oranı yüksektir ama gençlerin katılım oranı düşüktür. Şöyle ki, Danimarka'da yaşayan Türk kökenli nüfusun yaklaşık 6-7 binini çocuklar 13-14 binini gençler oluşturmaktadır (statbank.dk, eri: 6.8.2017). Çocukluk döneminde cami kurslarına gidenlerin oranı %40-50'ler civarındayken, bu oran gençlerde %2-3'ler civarındadır. Camilerde genellikle hafta sonları yürütülen bu faaliyetler Kur'an-ı Kerim'i yüzünden okumayı öğretme, bazı sure ve duaların ezberletilmesi ile inanç esasları ve basit ilmi-hal bilgilerinin öğretilmesi şeklinde gerçekleşmektedir. Diğer taraftan Danimarka Türk Diyanet Vakfı'nın öncülüğünde camilerde kadın kolları ve gençlik kolları kurulması teş-

vik edilmektedir. Bu sayede cami ve çevresinde yaşayan kadınlara ve gençlere yönelik konferanslar, sosyal ve dini içerikli özel faaliyetler planlanarak uygulanmakta, Vakıf bünyesinde geniş katılımlı programlar yapılmaktadır.

Merasimler

Daha çok Müslüman Türk kimliğinin tezahürü ve grup içi sosyalleşme aracı olarak kuşaklar arası devralınarak yaşatılan dini muhtevalı merasimlerin en yaygını; mevlit, hatim, düğün, nikah, cenaze, taziye ve hasta ziyareti gibi merasimlerdir. Özellikle akraba, arkadaş, komşu ve tanıdıklar arasında bu merasimlere katılım adeta karşılıklılık esasına dayalı ve görünmeyen bir sosyal kontrol sistemiyle sürdürülmektedir. Bu merasimlere katılamama gibi aksaklıklar mutlaka özel ziyaretlerde sunulan mazeret beyanlarıyla telafi edilmektedir. Din görevlisi, bu merasimlerin -düğünler hariç- icrasında baş aktör konumundadır. Muhtevayı şekillendirme ve akışı canlandırma genellikle onun kontrolündedir.

Danimarka hukuk sistemine göre, Müslüman, Hristiyan, Yahudi ve diğer dini amaçlı derneklerin “inanç cemiyeti” sayılabilmesi ve din görevlisi bulundurabilmesi için nikah izni alması şart koşulmaktadır. Bu izin, din görevlisine Danimarka mevzuatına göre, Danimarka vatandaşı olan cami cemaatinden müracaat edenlerin resmi nikahlarını kıyma yetkisi vermektedir. Danimarka’da oturumlarını alabilmek için Diyanet’e bağlı din görevlilerinin tamamı bu izni almakta ancak, Türkiye mevzuatı açısından yapılan kısıtlayıcı bir yorum nedeniyle, bu yetkinin kullanılmasına izin verilmemektedir. Bu mevzuatı yorumlama sorununun aşılabilmesi sebebiyle evlenecek gençler ya kiliselerde ya da belediyelerde görevli papazların önünde nikahlarını kıydırmak zorunda kalmaktadırlar. Yaşanmakta olan bu çarpıklığın giderilmesi için yapılan girişimler ise Türkiye’deki mevzuat yorumu engeline takıldığından henüz olumlu bir neticeye bağlanamamıştır.

Kermesler

Cami dernekleri genellikle her yıl Nisan ayının son haftası ile Haziran ayının ilk haftası arasında, kermesler düzenlemektedir. Kermeslerin bu dönemde yoğunluk kazanmasının sebebi, ağır geçen kış aylarından sonra havaların ısınması ve yaz ayı izin mevsiminin henüz başlamamasıyla ilgilidir. Derneklerin genellikle, gelir elde etme, cami borçlarını ödeme ve caminin/derneğin tanıtımı gibi amaçlarla düzenledikleri, daha çok ev yapımı yöresel yiyecek vs. malzemenin satışa sunulduğu sosyal etkinliklerdir. Kermeslerin organizesinde imamın da

camii derneğiyle birlikte hareket etmesi dışında, ekonomik ve sosyal içerikli bu faaliyetin ayrıca dini muhtevası bulunmamaktadır. Camilerin avlu veya bahçesine kurulan kermes çadırları satış yapma ve yemek yeme yeri olarak kullanılır.

Oyunlar ve müsabakalar

Gençlerle iletişime vesile olması ve onların camiye alışması için bazı din görevlileri, çeşitli spor etkinliklerine önayak olmakta ve hatta camiler adına gençler arası futbol ve benzeri müsabakalar düzenlemektedir. Danimarka yerel idarelerinin de maddi yönden destekledikleri bu gibi faaliyetlerde yer alabilecek dini muhteva ise tamamen din görevlisinin kabiliyet ve becerisine bırakılmış bir alandır. Bununla birlikte, her yıl camilere Kur'an-ı Kerim okuma ve dini bilgiler öğrenmek için gelen öğrenciler arasında, ailelerin de katılımıyla bilgi yarışmaları da düzenlenmektedir. Bazen Danimarka Türk Diyanet Vakfı, camiler arası bilgi yarışmaları düzenlemekte ve dereceye girenleri ödüllendirmektedir.

Gençlerin Din Eğitimi ve Din Hizmeti Alabileceği Ortamlar/ Kurumlar

Esasen Danimarka'da kısıtlı olan İslam din eğitimi ve din hizmeti alma kanalları, gençler söz konusu olduğunda daha da kısıtlı ve yetersiz bir hal almaktadır. Kısıtlı olmakla birlikte bunları şöyle sıralayabiliriz;

Aile

Her yerde olduğu gibi, kişinin doğumundan ölümüne kadar din eğitimi ve din hizmeti alma/verme bakımından içinde bulunduğu en önemli doğal ortam ailedir. Aile birlikteliklerini güçlendirmek ve varsa sorunların çözümüne yardımcı olmak amacıyla 2012-2013 yıllarında Danimarka Türk Diyanet Vakfı öncülüğünde "Danimarka Türk Aile İrşat ve Destek Projesi" yürütülmüştür. Aile merkezli dini kavramlarda ortak bir dilin oluşturulmasına yönelik olarak geliştirilen ve 12 ay süreyle uygulanan bu gibi çalışmaların ailelere yönelik din hizmetlerinde önemli katkısının olacağı bir gerçektir. Başta Diyanet İşleri Başkanlığı olmak üzere, Danimarka Türk Diyanet Vakfı, Roskilde ve Taastrup belediye başkanlıkları ile 13 cami derneğinin desteğiyle gerçekleştirilen bu gibi çalışmalar hem sürdürülebilirlik hem de gençlere ulaşma bakımından gereklidir.

Danimarka'da konu gençler olunca ve özellikle 18 yaşını aştıktan sonra, anne-babalar dini yönden eğitilmiş ve bilinçli olsalar bile, bir arada bulundukları

zamanın azlığı da dikkate alındığında ailenin gençlere yönelik dini konularda yardım etme ve destekte bulunabilme imkanı son derece sınırlıdır. Danimarka’da -vatandaşlığa geçse bile- yabancılara karşı daha katı şekilde uygulanan hukuki düzenlemeler ve ağır yaptırımlar, ailenin genç/çocuk üzerindeki yönlendirici fonksiyonunu büyük ölçüde sınırlamaktadır. Herhangi bir şekilde genç/çocuk ailesinin kendine baskı veya yönlendirme “sosyal kontrol” uyguladığını ifade ettiği anda genç/çocuk aileden alınmakta ve ailenin ulaşamayacağı bir gençlik merkezi veya bakımevine yerleştirilmektedir. Bu durumda ailenin kendi çocuklarıyla -değil iletişime geçmeleri- nerede olduğunu araştırmaları bile yasak ve suç sayılmaktadır. Dolayısıyla, bu dönemde gencin aileyle bağlantısı hem gencin isteğine bağlı hem de gencin istediği kadardır.

Cami

Din görevlisi merkezli yürütülen cami hizmetlerinden başta emekli ve yaşlılar olmak üzere herkes yararlanabilmektedir. Cami ve cami görevlisi, bireysel ve toplumsal sorunlara cevap bulmada ve tartışmalı konuların aydınlatılmasında itimat edilir bir merci olarak görülmektedir. Gençlik dönemi genel özellikleri çerçevesinde gençlere yönelik konuların işlendiği ve ona göre faaliyetlerin planlandığı camilerin sayısı, gençlerin camiye devamlarıyla doğru orantılıdır; yani çok azdır. Bu durumun, cami anlayışı ve camilerin fiziki yapısıyla da yakından ilgili olduğunu belirtmemiz yerinde olur. Esasen Türkiye’deki camilerde de bu yönde gelişmiş bir anlayış ve tekrar/tatbik edilebilir örnek uygulamaların gelişmiş olduğunu söylemek zordur. Camiye giden özellikle gençlerin ve kadınların genellikle Türk camilerine gitmeyi tercih ettikleri görülmektedir. Danimarka’daki Türk camilerinin 32’si Diyanet’e bağlı, geri kalan 10 küsür cami ise başta Milli Görüş olmak üzere diğer cemaatlere bağlı olarak faaliyet göstermektedir. Camilerle ilgili anlatılanlar bakımından Diyanet ve diğer cemaat camileri arasında kayda değer bir farklılık bulunmamaktadır.

Özel Okullar

Danimarka devlet okullarında İslam din dersi okutulmamaktadır. Türkler tarafından kurulan az sayıdaki özel okullarda Türkçe ve İslam din dersleri okutulmaktadır. Ancak bunların çoğu ilkokul düzeyinde eğitim veren okullardır. 2016-2017 öğretim yılında başlamak üzere açılış onayı henüz yeni alınan Hindholm Lisesi (Gymnasium), T. C. Milli Eğitim Bakanlığı ile yaptığı denklik anlaşması

çerçevesinde imam hatip lisesi programı uygulamaktadır. İmam hatip programının henüz Danimarka'da denkliği bulunmamaktadır. İlkokul ile birlikte yatılı ve İskandinav ülkelerine yönelik olarak faaliyet gösteren bu okulun aynı zamanda imam hatip programını seçen lise öğrenci sayısı henüz onlu rakamlardadır. İsveç'ten de öğrencilerin devam ettiği okul, uzun vadede başta Danimarka olmak üzere İskandinav ülkelerinde gençlere yönelik İslam Dini eğitim-öğretimi açısından önemli bir boşluğu doldurmada atılan ciddi bir adımdır.

Uluslararası İlahiyat Programı

Danimarka vatandaşı olan, liseyi bitiren ve 25 yaşını doldurmamış gençlere yönelik olarak Türkiye'de bazı ilahiyat fakültelerinde açılan özel bir programdır. Bu programı tamamlayanlara verilen ilahiyat fakültesi diplomasının Danimarka'da henüz denkliği bulunmamaktadır. Bu durum, uluslararası ilahiyat programını tercih edecek öğrencileri olumsuz etkilemektedir. Bu programa Danimarka'dan katılanların sayısı henüz 20-30 civarındadır ve çoğunluğu kız öğrencilerden oluşmaktadır (DTDV, eri: 10.6.2017). 2015 yılından itibaren Danimarka'ya dönen ilk mezunların öncelikle din görevlisi olarak istihdamı planlanmaktadır. Ancak bu konuda yerel makamlarda ve yerel kaynaklara dayalı, ihtiyaç odaklı, sürdürülebilir bir istihdam planına, bunun için de başta üniversiteler olmak üzere yerel makamlarla ikili görüşmelere ve sonucunda yapılacak protokollere ihtiyaç vardır.

Dini eserler

Bugün Danimarka'da Türk kökenli gençlerin hemen hemen tamamı düşünme, anlama, müzakere etme, kabul etme veya karşı çıkma gibi düşünce ve duygu fonksiyonlarını Danimarka dilinin kavramlarıyla yapmaktadır. Ancak Danca'da İslam din dilinin kavramları henüz oturmuş değildir. Hatta temel dini eserlerden bile Danca'ya çevrilenlerin sayısı parmakla sayılacak kadar azdır. Bu çerçevede ilk önemli adım, Danimarka Türk Diyanet Vakfı'nın desteğiyle, Kur'an-ı Kerim'in 2014 yılında Müslümanlar tarafından Danca'ya çevrilmesidir. "Danca Meal" (*Koranen pa dansk*) bu alanda İslami din dilinin oluşmasına da önemli katkı sağlamıştır (Şimşek ve Onay, 2014)⁶. Diğer taraftan Diyanet yayınları ara-

6 Papazlık da yapmış olan Hristiyan dil bilimci Ellen Wulff (2006) tarafından Kur'an-ı Kerim Danca'ya çevrilmiştir. Bu çeviride pek çok İslami ifadenin Hristiyan kavramlarıyla aktarıldığı ayrıca İslami anlayış açısından ayetlerde pek çok anlam ve çeviri hatasının bulunduğu bilinmektedir. Bu sebeple Danca yazılmış olan akademik eserlerde ayet meallerinin bu eserden değil de genellikle İngilizce kaynaklardan alıntılandığı görülmektedir.

sında yer alan “öğreniyorum” serisinin Danca’ya çevirileri yapılarak basılmıştır (DTDV, eri: 10.8.2017). Ancak bunlar basit ilmiyal seviyesindeki başlangıç kitaplarıdır.⁷ Daha çok çalışmaya ve yeni eserlere ihtiyaç duyulan bu alandaki boşluğu doldurmada uluslararası ilahiyat fakültesini bitiren öğrencilerin önemli katkılarının olacağı düşünülmektedir.

Sonuç

Danimarka’da Türk toplumunun sosyal çevresi denildiğinde ilk olarak, dil, kültür ve etnik köken itibariyle büyük oranda homojen bir yapıya sahip olan Danimarka halkı ile ülkenin kurum ve kuralları akla gelmektedir. Yaygın, devamlı, baskın ve belirleyici olma özellikleri yanında Devlet politikası olarak resmi söylemlerde, Danimarka’ya ait olan sosyal çevre, özellikle ülkede yaşayan yabancıların uyması/ entegre olması istenen üst ve ideal bir çevre olarak tanıtılmaktadır (Borup, 2011). Hatta “Kilise Bakanlığı” bulunan ülkede bu amaçla yabancılar için çeşitli programlar ve uyum adına çeşitli yaptırımlar uygulanmaktadır (Nielsen, 2004).

İkinci olarak, Danimarka’da yaşayan herkes için sosyal çevre bundan ibaretmiş gibi görülebilirse de güçlü aile bağları ve dini aidiyet gibi Müslüman Türk toplumunun ayırt edici özelliklerinin etkisi güçlü bir unsur olarak, içinde bulunulan sosyal çevrenin sınırlarını özgün bir şekilde belirlemektedir. Zira bireyselliğin ön planda olduğu Danimarka toplumunda kendi aile, akraba ve arkadaş çevreleriyle kurdukları çok sıkı iletişim ağı sebebiyle Türk toplumunun, Danimarka toplumu içinde kendine özgü belli sınırları olan ayrı bir sosyal çevre oluşturduğu görülmektedir. Hatta Müslüman Türk toplumuna mahsus bu çevrenin, ülkede yaşayan diğer ülkelerden gelen Müslümanları da belli ölçüde içine almayan bir karaktere sahip olduğunu belirtmemiz gerekir. Vakıf şemsiyesi altında kurulan derneklerin bugüne kadarki ilgi ve faaliyet alanları ile derneklerin yapısında ve işleyişinde, cami içi ve cami dışı din hizmetlerinin şekil ve çeşitliliğinde de bunları görmek mümkündür. Çünkü özel karakterli bu sosyal çevrenin oluşmasında, Anavatandan getirilen yerel kültürün besleyip desteklediği faktörel olarak başta aile ve akraba ilişkileri olmak üzere, düğün, nişan, sünnet, mevlit, bayram vb. örf, adet ve gelenekler ile ağıt, ninni, şiir, destan, hikaye, fıkra gibi sözlü unsurlar birinci derecede etkilidir.

⁷ Esasen Danimarka’da İslami kitapların satışını yapan yayınevlerinden Zahra Books’ta satışı yapılan Danca İslami eserler koleksiyonunun da henüz başlangıç mahiyetindeki kitaplardan öte geçmediği görülmektedir.

Söz konusu sosyal çevrenin şekillenişinde bunlar kadar olmamakla beraber dikkate alınması gereken üçüncü bir unsur ise Türkiye faktörüdür. Gerek yurt dışı teşkilatı olarak Büyükelçilik, Müşavirlik, Vakıf ve dernekler gibi Türkiye'nin resmi ve sivil bağlantılarıyla Danimarka'daki kurumsal yapılanması, gerek zamana ve şartlara göre bankacılık, sağlık, turizm, yatırım, istihdam, üretim, teknoloji vb. alanlarda değişim gösteren yurt dışındaki Türkiye Devleti algısı, gerekse basın-yayın, sosyal medya, televizyon ve benzeri kitle iletişim araçlarının oluşturduğu Türkler ve Türkiye'de günlük hayat algısı sözünü ettiğimiz Türkiye faktörünü oluşturmaktadır. Türkiye faktörü, Danimarka'da yaşayan Türk toplumunun kendine özgü sosyal çevresinin şekillenmesinde ve devamlılığında dolaylı ve destekleyici mahiyette bir rol oynamaktadır. Anılan yönleriyle bilhassa son 10-15 yılda oluşan "güçlenen Türkiye" imajı, orada yaşayan Türk toplumunun özgün kimliğini koruyarak sürdürmesinde uzun vadeli bir moral ve motivasyon kaynağı olmaktadır.

Güçlü aile bağları ile doğup büyüdükları ülkeden getirdikleri geleneklere karşı birey merkezli Batı hayat tarzı ve yabancılara karşı uygulanan sıkı düzenlemelerin, Danimarka'da yaşayan Türk toplumu için kendine has bir sosyal çevre oluşturduğu görülmektedir. Dini inanç ve gündelik hayata dair gelenekleriyle birlikte Müslüman Türk toplumunun Danimarka'da, içinde yaşadığı kendine özgü oluşan sosyal çevreyi üç dönem halinde ele almak gerekir.

a) Birinci dönem Türkiye'den ilk işçilerin Danimarka'ya ulaştığı 1960'lardan başlar 1980'lerin ortalarına kadar devam eder. Bu dönemi karakterize eden birinci kuşak, genellikle fabrikalarda gerekli olan vasıfsız veya yarı vasıflı iş gücü ihtiyacını karşılamak üzere istihdam edilmişlerdir. Bu dönemin özellikle ilk yıllarında onların sosyal çevresi genellikle işyeri, otobüs ve metro istasyonları, bakkal ve marketler, banka ve postanenler ile kendilerinin ve arkadaşlarının kaldıkları evlerden ibaretti. İletişimde bulundukları insanlar da bu çevrede karşılaştıkları ve zorunlu olarak görüştükları kişilerle sınırlıydı. Onlar genellikle bekar olarak bu çevrede ama Türkiye'de alıştıkları şekilde yaşıyorlardı. Türkiye'den edindikleri bilgi ve tecrübe doğrultusunda Danimarka'yı ve genel olarak da hayatı artık bu çerçeveden görüp değerlendiriyorlardı.

Danimarka'da yaşayan Türk toplumunun dini ve kültürel aidiyetlerinin devamlılığını sağlayan sosyal çevrenin şekillenmesinde aile ve akraba bağlarının etkisi birinci nesil için en üst seviyededir. Aradan geçen zaman zarfında, ikinci ve üçüncü nesillerde bu etkinin giderek azaldığı, dolayısıyla kültürel unsurlarıyla birlikte dini aidiyetin de göreceli olarak zayıfladığı görülmektedir. Ancak,

yaşanmakta olan bu doğal sürecin yanı sıra, aile ve akraba bağları ile Türkiye faktörünün etkisini en aza indirme gayesiyle yapıldığı anlaşılan entegrasyon adı altında yürürlüğe konan hukuki düzenlemelerin de belirleyici bir faktör olarak bu sürece eklendiği görülmektedir. Zira, aile birleşimini, ülkeye yeni yabancıların gelmesini, ülkede uzun dönem kalma imkanı veren oturum almayı, ana-dilde eğitimi vb. engellemeye yönelik zorlaştıracı yasal düzenlemeler özellikle 2000’li yıllarda sistematik bir şekilde yürürlüğe konulmuştur. Ayrıca, sosyal kontrol⁸, aile içi şiddet vb. gerekçelerle ailelerinden alınan çocuk ve genç sayısı giderek artmaktadır. Birer sosyal mühendislik şeklinde tezahür eden ve zaman zaman İslamofobi ve ayırımcılık olarak da görülen bu tür uygulamaların ülkede yaşayan Türk ve Danimarka toplumunda nasıl bir etki yaptığı ve aslında hedeflenenin ne olduğu ise yeniden değerlendirilmesi gereken bir husustur.

b) İkinci dönemi genel hatlarıyla 1980’lerin ortalarından başlayarak 2005’e kadar devam eden zaman dilimi olarak tanımlamak mümkündür. Bu dönemde Danimarka’da, Türk toplumunun genellikle aileleriyle (eş ve çocuklarını da getirerek) birlikte yaşamaya başladıkları, dolayısıyla sosyal çevrelerine özellikle okul ve hastanelerin de yoğun olarak girdiği bir dönemdir. 1990’lardaki endüstri sektöründeki düşüşle birlikte, pek çoğunun alternatif çalışma alanlarına yöneledikleri ve genellikle taksicilik, pizzacılık ve marketçilik gibi hizmet sektöründe kendi küçük işyerlerini açarak aile ve arkadaşlarıyla birlikte oralarda çalışmaya başladıkları görülmektedir. Bazı değişiklikler olmakla birlikte üçüncü kuşakta da bu yönelim devam etmektedir. Çeşitli sebeplerle birlikte bu dönemde yüksek öğretime yönelenlerin sayısı çok azdır.

Danimarka’da bulunduğumuz süre zarfındaki gözlemlerimiz ve ülkede yaşayan Türkler ile yaptığımız görüşmeler bizi şöyle bir tespitte bulunmayı gerekli kılmaktadır. Tüm zayıflığına ve göreceli olarak eğitimsizliğine rağmen diğer yabancı Müslümanlar ile birlikte Türkler de 1980’lerin ortalarına kadar Danimarka toplumunda misafir olarak görülmüş ve nispeten sempatiyle bakılmıştır. Dini esaslar bir kenara bırakıldığında, yine 1980’lerin ortalarına kadar genel bir algı olarak, “Danimarkalı olma” düşüncesi onlar için bir muasır medeniyet

8 Anne ve babalar da dahil herhangi bir kişinin özellikle çocuk ve gençlere belli bir düşünceyi, anlayışı veya yaşam şeklini telkin, tavsiye ve yönlendirmede bulunması “sosyal kontrol” tanımı kapsamında suç sayılmakta ve çocuklar/ gençler bu ortamdan kurtarılmaya adına ailelerinden alınarak onlarla görüşmeye bile izin verilmemektedir. Uygulamada ise, çocukların okulda öğretmenlerine veya herhangi bir yetkiliye “bana evde sosyal kontrol uygulanıyor” demesi bu tedbirlerin uygulanması için yeterli delil kabul edilmekte ve çocuk istemedikçe ailesine döndürülmemektedir. Bu durumdaki pek çok aile çocuklarını kendi inanç ve adetlerine uygun olarak yetiştirememenin verdiği çaresizlik ve vicdan azabı içinde yaşamaktadır.

ve adeta bir üst kimlik göstergesi olarak görülmüştür. Zira, o yıllarda Türkiye'deki olumsuz sosyo-ekonomik şartlar yanında, giderek sıkılaştan laikçi politikalarından her vesileyle şikayet eden İslamcı siyasetçiler ve entellektüeller her fırsatta Batı'yı ideal örnek olarak göstermekten hiç çekinmemişlerdir. Onlar, bunu sadece söylemde bırakmayıp ağır ekonomik faturalarını ödemeyi de göze alarak çocuklarını Batı'nın sadece etellektüel hayatına değil aynı zamanda dil ve kültürüyle birlikte sosyal yaşantısına da emanet etmişlerdir. Tüm bunların, orada yaşayan Türk toplumu üzerindeki etkisi ve sonucu ise, "daha çok Batılı olabilme" düşünce ve gayretini pekiştirmiştir. Danimarka'da yaşanan süreç ile diğer Batı Avrupa ülkelerinde yaşanan da bundan pek farklı görünmemektedir.

c) Üçüncüsü ise, 2005'ten başlayıp bugüne kadar devam eden ve daha çok üçüncü kuşağın öne çıktığı dönemdir. Birinci ve ikinci dönemden veya kuşaktan sonra, üçüncü kuşak (özellikle kızlar) arasında yüksek öğretime büyük önem verildiği görülmektedir. Bu dönemde politika, eğitim, iş hayatı, tıp hukuk, mühendislik ve medya gibi eğitim ve istihdam alanlarında üçüncü kuşağın yer aldığı gözlenmektedir. Danimarka kültürüyle yetişen bu kuşağın birinci dili Danca'dır. Onlar Danimarka sistemi içinde, Danimarka'nın dilini, kavramlarını, kurumlarını vs. kullanmaktadır. Bu dönemde Türk toplumunun dini organizasyonlarındaki gelişme iki temel alanda görülmektedir. Bunlardan birincisi daha büyük binalar olarak onları cami ve yanında sosyal faaliyet alanı olarak kullanmaktır. Diğerisi ise özel okullar açmak suretiyle zorunlu müfredat yanında İslam'ı ve Türkçeyi öğretmektir.

Ancak 2000'li yıllara gelindiğinde ve özellikle 11 Eylül hadisesi ve daha sonra yaşanan karikatür krizi gibi olayların sonucunda yaratılan atmosferin de etkisiyle Danimarka toplumunda oluşan algı ve sözde entegrasyon uğruna Hükümetin yürürlüğe koyduğu katı tedbirlerin, pek çok yabancıyı ve özellikle de Müslümanları tekrar toplumun dışında kendi sosyal çevrelerinde ve kendi dünyalarında yaşamaya ittiği görülmektedir. İslamofobi ve yabancı düşmanlığı olarak daha çok dini değerleri hedef alan bu anlayış ve uygulamaların, Müslümanları, mensubu oldukları manevi değerleri yeniden hatırlayıp canlandırma ve Müslüman kimliğini koruma anlayışı içine soktuğu anlaşılmaktadır. Yazılı ve görsel medyanın yayınları, karikatür krizinin etkileri ve yabancılara yönelik yasal düzenlemelerde alınan sert tedbirler gündelik hayatta sıradan insanlar arasında gerginlik ve kutuplaşmaları da beraberinde getirmektedir (Göle, 2015).

Gerek Müslüman gerekse Müslüman olmayan halk kesimlerinde bu durumu kendileri için endişe verici hatta bir tehdit olarak algılayan aşırı eğilimli bazı kişi ve grupları, bu ortamda adeta eskilerin hidayet romanlarına benzer şekilde kutsal mücadele ve kahramanlık destanı yazma hayallerine sürüklediği, bunun da toplumdaki kamplaşma ve kutuplaşmayı körüklediği görülmektedir. Özellikle son yıllarda, nefret suçlarında ve yabancılara/Müslümanlara karşı hukuk dışı eylemlerde görülen artış bunun bir göstergesidir. Hatta yabancılara/ Müslümanlara karşı ülkelerini koruma düşüncesiyle işlenen cinayetlerden Norveç'te yaşanan Breivik hadisesi, Avrupa Savunma Gücü (The *European Defence League*) eylemleri bunun en çarpıcı örneklerindendir.

Yaşanan tüm bu gelişmeler ise, milli-din veya milliyetçi-dindarlık temelli bazı yorumların aksine (McLoughlin, 2005), yabancuları etnik kökenden çok din temelli bir üst kimlik etrafında kendi sosyal çevrelerini yeniden oluşturmaya ve görünürlüklerini de o çerçevede yeniden belirlemeye itmiş görülmektedir. Ne var ki, Danimarka basınındaki İslamofobi eksenli yazıların ve ülkedeki yabancılara/ Müslümanlara ilişkin rahatsız edici siyasi söylemlerin de buna zemin hazırlayıcı hatta destekleyici rol oynadığı görülmektedir. Bu ise yabancılardan ve konumuz açısından Danimarka'da yaşayan Müslüman Türk toplumunun giderek dindarlaşmasından çok Müslüman kimliği altında farklı bir hareketlilik ve görünürlük kazanması sonucunu doğurmuştur.

Buna karşılık Danimarka'da ateist ve agnostiklerin çoğalması, kiliseye gidenlerin azalması, kapanan hatta satılığa çıkarılan kilise bina sayılarının artması vs. gibi ülkedeki kilise merkezli Hristiyan dindarlığının görünümünün azalması, yerel bazda pek çok aktörün gelecekle ilgili kaygılarını da artırmış görülmektedir. Giderek artan bu kaygı, o güne kadar telaffuz edilen liberal, özgürlükçü, demokratik ve laik söylemlerin klasik yorumlarının bırakılarak, gelecek kaygısıyla yeni yorum ve uygulamaların başladığı yeni bir sürece geçildiğini göstermektedir. Başlayan bu süreç Huntington'un (1996) medeniyetler çatışması olarak bilinen meşhur tezindeki öngörünün mü gerçekleşmekte olduğunu yoksa yaklaşık iki yüz yıllık Batı Paradigmasının çöküşünü mü getirmekte olduğu sorusunu sormamızı gerekli kılmaktadır. Dünyanın genel konjonktürü de dikkate alındığında, görülen o ki, sonucunda mutlak değişim veya başkalaşım da bulunan zorlu bir sürece girildiği ve bunun da uzun sürecek olduğudur.

Nitekim, demokratik hukuk devleti anlayışı, Batı normlarına da uygun olarak, halkın dini tercihleri veya dine ilgisizliği karşısında taraf tutmayan laik bir devlet idaresini çağdaş medeniyetin gereklerinden biri olarak görür. Ancak Batı'da

son yıllardaki uygulamalara bakıldığında, dine olan ilgisi her geçen gün azalan geniş halk kitleleri karşısında, tarihi ve yerel Hristiyan kültürünü öğretme çabası içine giren, demokratik hukuk devleti anlayışını askıya almak suretiyle onu adeta teokratik bakış açısına büründürerek söylemler geliştiren yeni ve özel bir yorumunu görmekteyiz. İslamofobi kavramıyla ifade edilen İslam karşıtlığı anlayışına dayalı bu yorumun diğer Batı Avrupa ülkeleri arasında olduğu gibi Danimarka'da da giderek yaygınlaşmakta olduğunu belirtmemiz yerinde olur.

Bu şartlar altında ve mevcut uygulamalara bakıldığında, Danimarka'daki Türk toplumunun dini hayatını şekillendiren Vakıf ve dernekler ile diğer kurumsal yapılarının, yakın gelecekte güvenlik ve benzeri gerekçelerle işlevsiz hale getirilebilmesinin çok da uzak bir ihtimal olmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Zira, siyasi söylemlerdeki giderek sertleşen tonlar ve yürürlüğe konulan veya konulmak istenen bazı uygulamalar, bu konudaki endişeleri artırıcı niteliktedir. Bunun vuku bulması halinde yerel düzlemde din merkezli nasıl bir anlayışın ve nasıl bir toplumsal yarılmanın yaşanacağı, bu durumda sosyal, siyasi, ekonomik vs. alanlarda yaşanabilecek tepki ve direncin ne olacağı ve bunun sürdürülebilirliği gibi pek çok soruyu ve endişeleri de beraberinde getirmektedir. Diğer taraftan, bu durumun başta ekonomi ve sosyal güvenlik olmak üzere, hayatın pek çok alanında yaratacağı olumsuz etkilerin, gündelik hayatları her geçen gün olumsuz etkilenecek olan etnik Danimarkalılar arasında nasıl karşılık bulacağı ve bunun da ülkenin istikrarı açısından sürdürülebilirliği hususları ise çok daha ciddi bir meseledir. Burada üzerinde durulması gereken diğer bir husus da Avrupa'daki genel gidişata paralel olarak Danimarka'nın aynı savrulmanın bir parçası mı olacağı yoksa yaşanan karikatür krizi gibi deneyimlerden dersler çıkararak bu alanda kendine özgü daha bağımsız bir yol/politika mı izleyeceği sorusudur.

Yarım asrı aşkın bir süredir Danimarka'da varlık gösteren Türk toplumu içindeki, nispeten en düzenli ve en istikrarlı teşkilatlanması, Danimarka Türk Diyanet Vakfı çatısı altında faaliyet gösteren cami/ kültür dernekleri bünyesindedir. Bu aynı zamanda Danimarka'da yaşayan Müslümanlar arasındaki en büyük ve en düzenli teşkilatlanmadır. Bununla birlikte gerek iç yapılanma ve işleyişteki bazı sorunlar, gerekse azınlık dini gruplara ilişkin Danimarka hukuk/mevzuat sistemindeki eksiklik ve aksaklıklar ülkede yaşayan Müslümanların güçlü ve sürdürülebilir bir teşkilatlanmaya ulaşmalarına pek de imkan vermemiştir. Dolayısıyla, sağlam, sağlıklı ve sürdürülebilir bir teşkilatlanmanın bulunmadığı bir ülkede Müslümanların kurumsallaşmalarından söz etmek mümkün değildir.

Zira yürürlükteki bir yönetmeliğin veya verilmiş olan bir iznin ya da rutin bir uygulamanın şu veya bu gerekçeyle yerel yönetimlerce değiştirilmesi, orada kurumsal bir yapının oluşmasından çok istikrarsız, kişilere bağlı, göreceli hatta çekişme ve ihtilafları körükleyici bir ortamı/ yapıyı teşvik edici olmaktadır. Uluslararası diplomatik alanda derin ve köklü bir geleneğe sahip olan Türk hariciye teşkilatı saha amirliklerinin bulundukları ülkelerde bu gibi konuları anlama ve takip etme isteği hususunda gösterecekleri duyarlılığın bu sürece olumlu katkı sağlayacağı şüphesizdir.

Diğer taraftan yeni büyük binalarıyla ve artan üye sayılarıyla görünürlükleri her geçen gün artan ama genellikle birinci neslin kontrolünde yürüyen bazı derneklerin, yönetim kurullarının işleyişi kadar faaliyet planlaması ve finans yönetimi konularında kimi zaman hala kuruldukları günlerdekine benzer amatörliklere rastlanabilmektedir. Bu konuda Vakfın da dernekler üzerinde yeterli ve etkin bir yönlendirme gücüyle hareket edemediği bir vakadır. Bunun için pek çok sebep sayılabilirse de önemli olan birkaçına burada değinmemiz yerinde olur. Vakıf başkanı olarak seçilen müşavirlerin etkin yönetim süresi 3-4 yıllla sınırlıdır. Bu sürenin bir sonraki genel kurula kadar (iki yıl daha) en azından yönetim kurulu üyesi olarak ve giderek hafifleyen bir yoğunlukta yönetim etkinliğinin devam etmemesi, tecrübe paylaşımı ile çalışma ve projelerin devamlılığını da getirmediği görülmektedir. Müşavir atanamayan dönemlerde, Vakıf başkanlıklarının iki, üç veya dört sene vekaletle yürütülmesi ya da idarecilik tecrübesi bulunmayanlara hatta sahada din hizmeti deneyimi olmayanlara bu görevlerin tevdi edilmesi hem halk arasında hem de Teşkilat içinde liyakat ve güven sorunu yaratmaktadır.

Uzun vadede Danimarka'da İslam, Müslüman dindarlığı ve din hizmetlerinin planlanmasında, farklı boyutlardan oluşan ülkedeki dini nitelikli (Müslümanlarla ilgili) sosyal çevre önemlidir. Birbirleriyle iç-içe oldukları kadar farklı boyutlarda şekillenen bu sosyal çevre dikkate alınmadan ve paydaşların genel tutum ve yaklaşımları hesaba katılmadan Danimarka'da yaşayan Türk toplumunun Müslüman dindarlığı merkezinde ifadesini bulan kimlik ve geleceğinin, özellikle Diyanet eliyle ileriye yönelik yapılacak çalışma ve yatırımların ciddi riskler taşıdığı hatırdta tutulmalıdır.

Kaynaklar

Allievi, Stefano (2009). *Conflicts over Mosques in Europe, Policy Issues and Trends*, Alliance Publishing, London.

- Altıntaş, İsmail (2008). *Dış Göç ve Din*, Dem Yayınları, İstanbul.
- Aydın, M. Z. (2016). Dünyada Din Eğitim ve Öğretimi, *Din Eğitimi El Kitabı*, ed. Recai Doğan ve Remziye Ege, Grafiker Yayınları, Ankara
- Başaran, İ. (2010). *Danimarka ve İslam*, Ağaç Kitabevi Yayınları, İstanbul.
- Borup, Jörn (2011). *Religion Kultur og Integration*, Museum Tusculanums Forlag, Kopenhag.
- Danmarks Grundlov, (1977). Danimarka Anayasası 4-6 ve 67 maddeler, Politiken, Kopenhag.
- DTDV (2010). *Danimarka Türk Diyanet Vakfı Din Hizmetleri Anketi* (66 sayfalık yayınlanmamış rapor), Kopenhag.
- Ellen Wulff, E. (2006) *Koranen i ny dansk oversættelse*. Forlaget Vandkunsten, København.
- Esposito, L. John (2012). *The Islamophobia Industry, How The Right Manufactures Fear of Muslims* (ed.) Nathan Lean, Pluto Press, London.
- Göle, Nilüfer (2015). *Gündelik Yaşamda Avrupalı Müslümanlar, Avrupa Kamusal Alanındaki İslam İhtilafları Üzerine Bir Araştırma*, Metis Yayınları, İstanbul.
- Günay, Ünver (2003). Göç, Din ve Değişme, Batı Avrupa'daki Türk İşçileri Örneği, *Bilimname*, III, sh. 35-64.
- Güneş, M. (2012). Kamu Yönetiminde Sosyal Çevrenin Ekolojik Düşünce İle Algılanması, *Gazi Üniversitesi İ. İ. B. Fakültesi Dergisi*, 14/2: 99-126.
- Huntington, S. P. (1996). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, Simon and Schuster, New York.
- Kuyucuoğlu, İ. (2016). *Avrupa'da İslam ve Müslümanlar, Danimarka Örneği*, Eski Yeni Yayınları, Ankara.
- McLoughlin, Sean (2005). Diaspora and Transnationalism, Transformations of Religion and Culture in a Globalizing Age, *The Routledge Companion to the Study of Religion*, (ed.) John Hinnels, London.
- Nielsen, Jorgen (2004). *Muslims in Western Europe*, Edinburgh University Press, Edinburgh.
- Rasmussen, Lissi (2010). *Livshistorier og kriminalitet*, Center for Europæisk Islamisk Tænkning (CEIT) Det Teologiske Fakultet, Københavns Universitet, København.
- Şimşek, Abdullah ve Onay, Ahmet (2014). *Koranen pa Dansk*, Dansk Tyrkisk Islamisk Stiftelse, Rosendahls, Kopenhag.
- Wilson, Bryan R. (1982). *Religion in Social Perspective*, Oxford University Press, Oxford.

Elektronik Kaynaklar

- Ast.dk; https://ast.dk/?tx_lffaiith_pi1%25255Breligion%25255D=3&tx_lffaiith_pi1%25255Bdisplay%25255D=community Erişim: 8.6.2017
- B.dk; <http://www.b.dk/danmark/stigende-frygt-muslimler-og-terror> Erişim: 08.06.2017
- B.dk; <http://www.b.dk/nationalt/forsker-tv-nyheder-skaber-terror-stereotyper> Erişim: 11.06.2017
- CEIT; <http://teol.ku.dk/ceit/english/> Erişim: 10.6.2017
- ÇSGB-DİYİHGİM Yıllık Raporlar; <http://www3.csgeb.gov.tr/csgebPortal/diyih.portal?page=yayinlar> Erişim: 8.8.2017
- Danimarka kültür; <http://www.danimarkakultur.com/danimarka-1/danimarkada-ya-siyorum/danimarka-siyasal-sistemi/> Erişim: 8.6.2017
- Denmark.dk; <http://denmark.dk/en/quick-facts/> Erişim: 08.06.2017
- Dr.dk; http://www.dr.dk/arkivP1/orientering/indslag/2013/05/14/155604_1.htm Erişim: 08.06.2017
- Dst.dk; <http://www.dst.dk/pukora/epub/Nyt/2013/NR624.pdf> Erişim: 08.06.2017
- DTDV; <http://www.danimarkatdv.org/> Erişim: 10.06.2017
- Extrabladet.dk; <http://ekstrabladet.dk/112/article4192046.ece> Erişim: 08.06.2017
- Extrabladet.dk; <http://ekstrabladet.dk/112/article4987922.ece> Erişim: 11.06.2017
- Folkekirken.dk; <http://www.folkekirken.dk/> **10.6.2017**
- Haberler.dk;** <https://haberler.dk/tr/danimarka-turk-diyanet-vakfi-dini-liderler-platformu-donem-baskani-oldu> **Erişim: 13.6.2017**
- Haberler.dk; <https://haberler.dk/tr/iskandinavya-imam-hatip-okulu-ogrencilerine-danimarkada-universite-imkani/3844> Erişim: 8.6.2017
- Kirkersraad.dk;** <http://www.danskekirkersraad.dk/english/> **Erişim: 10.6.2017**
- Kristeligt-dagblad; <http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/2014-05-21/kommuner-indretter-madpolitik-efter-religion> Erişim: 09.06.2017
- Kristeligt-dagblad; <http://www.kristeligt-dagblad.dk/kirke-tro/politisk-uenighed-om-halal-k%C3%B8d-i-b%C3%B8mehaver> Erişim: 08.06.2017
- Kuzey.dk; <https://kuzey.dk/irkci-pizza-huseyin-arac-kendisini-yildirmak-isteyen-danimarkali-irkcilerin-oyununu-anlatti/> Erişim: 11.06.2017
- Nyhederne.tv2.dk; <http://nyhederne.tv2.dk/krimi/2014-01-19-skudt-af-politiet-48-%C3%A5rig-mand-afg%C3%A5et-ved-d%C3%B8den> Erişim: 08.06.2017
- Nyidanmark.dk; <http://www.nyidanmark.dk/nr/rdonlyres/e3c50ea0-bd36-4ddd-9c8d-7aaf44de1f12/0/senestetalpaaudlommr.pdf> Erişim: 08.06.2017
- Statbank.dk; <http://www.statbank.dk/statbank5a/default.asp?w=1366> Erişim: 08.06.2017

Thel.ku.dk; <http://teol.ku.dk/english/> Erişim: 10.6.2017

Ugebreveta4.dk; http://www.ugebreveta4.dk/indvandrerne-staar-i-vejen-for-ar-bejde_19809.aspx Erişim: 09.06.2017.

Ugebreveta4.dk; http://www.ugebreveta4.dk/jobcentre-parkerer-indvandrere-bag-gest-i-koeen_14156.aspx Erişim: 08.06.2017

Social Context and Religion in the West, with Reference to Turkish-Muslim Population in Denmark

Ahmet ONAY*

Introduction

In this paper, social context and religion in the West is investigated with reference to Turkish backgrounds in Denmark. In early 1960's, first Turkish groups arrived to Denmark as workers (Altıntaş, 2008). After living single for some years, they brought their families from Turkey to Denmark. Within these years, their social environments limited to work places, markets, bus and train stations, banks, post offices and accommodations etc. In addition to a language barrier, their contacts and communications were also restricted to people they met in these places.

Methods

Data for this study collected from two main sources. First, data from sources such as books, articles, newspapers and different electronic resources related to both Turkish population and Muslims in general, collected and then explored. Second, data from observations and interviews are also used In order to gain a deeper insight into how people act in a particular situation. Working as a Chairman of the Danish-Turkish Islamic Foundation facilitate to make a plenty of participant observations and interviews in the field between 2010 and 2014.

* Prof. Dr., Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Theology. **E-mail:** aonay@mehmetakif.edu.tr

Turkish Population in Denmark

Strong family ties and traditions from the home-country versus individualist Western life style and strict regulations towards foreigners seemed to be created a certain social context for Turkish population in Denmark. Moreover, within the 1960's and the early 1970's, due to a language barrier and cultural differences, their lack of communications supported the creation of this specific social context for the Turkish community in Denmark (statbank.dk, access: 8.6.2017; denmark.dk, access: 8.6.2017; Danimarka kültür, access: 8.6.2017; 8.6.2017; ÇSGB-DİYİHGM Y.Raporlar, access: 8.8.2017).

Religion and Religious Education in Denmark

According to Danish Constitution, (items 4-7 and 67) only Evangelical-Lutheran Church is recognized. In 2005, some rights such as tax reduction and religious marriage are given to recognized religious communities (Grundlov, 1977: 4-6, 67). In spite of the existence of approximately 150 mosque or Muslim communities in Denmark, 50 of them are recognised only, and 31 of them belong to Turkish Muslims. Individuals are free to believe and pray in any way they wish.

In primary schools, teaching Christianity begins at the 9th grade. Other religions are included in the education as a social and cultural component. The State supports private schools and Muslims have about 30 private schools. In these schools, they can teach their religion, culture and language as elective lessons. In 2016, the Milli Gorus Denmark also opened a Scandinavian Imam Hatip High School in Hindholm (DTDV, 2010: 7- 11; Aydın, 2016: 214-215; haberler.dk, access: 8.6.2017).

Muslims in Denmark

Nearly 250.000 Muslims (5% of the population) live in Denmark. After the cartoon crisis in 2005, Muslim communities were encouraged to constitute umbrella organisations. Muslim Council of Denmark and Danish Muslim Union were founded in 2006 (DTDV, access: 10.6.2017; MFR, access: 24.11.2014; DMU, access: 24.11.2017).

Foreigners and Islamophobia in Denmark

Equality in Danish society is accepted as a general rule. However, the situation for foreigners particularly for Muslims in this issue does not seem so bright as it is stated in the official texts. The most obvious disadvantages for foreigners can

be seen in job opportunities, treatments of the police and court trials. A tendency of showing Muslims as a potential threat may be seen in the presentations of the news. The image of the Muslims in the Danish media is generally negative. Muslim dresses, appearances and names may cause some difficulties, which may not occur for other components of the society (dr.dk, access: 8.6.2017).

Turkish-Muslim communities in Denmark

Turkish-Muslim communities are among the well-organised Muslim communities in Denmark. Turkish-Muslim organisations may be explored in four dimensions. The first one; is the Counsellor for Religious and Social Affairs at the Turkish Embassy, which mainly organises imams' attendance to mosques opened by Turkish Muslims. The second one is; the Danish-Turkish Islamic Foundation that was founded in 1985. It is an umbrella organisation consists of 32 mosque societies founded by Turkish Muslims. This foundation mainly helps its members in buying or constructing mosque buildings, doing Muslim funeral services, organising Hajj and Umrah, organising social cultural activities and so on. The third one is that the Mosque societies mainly act in their regions as a religious and cultural centre among the local Turkish Muslims. The final one is that imams mainly conduct daily prayers, deliver khutbas, give some religious instructions in mosques and attend some religious ceremonies such as engagements, marriages, funeral services etc. (DTDV, access: 10.6.2017).

Religious services for Turkish population

Religious services among the Turkish communities can be examined in two general categories namely, within the mosque and outside the mosque. Daily prayers, Friday prayers, khutbas, preaches, teaching the basics of Islam, essentials of the belief and reciting of the Quran, and training how to perform prayers etc. are counted as religious services within the mosque. Religious services outside the mosque consist of some ceremonies such as wedding and funerals etc., also exhibitions for fund raising *kermises*, plays and competitions among members of the members (Allievi, 2009; Başaran, 2010: 161 vd.; Özmen, 2012: 114-117).

Means of the voluntary religious education

Islam is not thought in the Danish education system in terms of primary schools, high schools and universities. And means of the voluntary religious education

for Muslims are very limited. Youngsters gain first information about Islam from the family members, relatives and friends. Imams open courses in their mosques related to reciting the Quran, memorising some *surah* and *dua*, instructions about daily prayers and some practical issues about Muslims' daily living. Some private schools open elective lessons related to Islam and cultural matters. Every year a few high school graduated Danish citizen youngsters go to the International Divinity Faculties in Turkey. Written Islamic resources in Danish are very limited. The first translation of the Quran by Muslims (*Qoranen pa dansk*) was printed in 2014 (Şimşek and Onay, 2014).

Conclusion

Social context in Denmark is very Danish and homogenous in terms of language, culture, religion, ethnicity, rules institutions etc. Yet, integration, adaptation or assimilation for “the other” in Denmark are terms that have widespread usage within the politic, public, and media discourses. Therefore, different precautions are applied by ministries in relation to the integration matters.

When Turkish-Muslims social context is studied we observe three stages of development in this regard. After the first and the second stages or generations, a great interest to the higher education among the third generation (particularly girls) is observed within this period. Their presence can be seen in different fields of society such as; politics, education, business, medicine, law, engineering and media. So their presence is not restricted to specific spheres anymore. Third generation who have grown up within the Danish culture and whose primary language is Danish do in fact communicate in Danish, they use Danish concepts, institutions, regulations and so on. The visible development of the Turkish religious organizations in this period could be observed in two main areas. One is buying new big buildings to use as mosque as well as social activities. The other is opening private schools to teach Islam and Turkish language alongside the compulsory curriculum.

Keywords: Social context, Turkish Muslims, Islamophobia, mosque, Imam, private school